

Latvijas Kultūras akadēmija

Starpkultūru komunikācijas un svešvalodu katedra

SIMBOLU LIETOJUMS STĪVENA KINGA LITERĀRAJĀ DAIĻRADĒ

Bakalaura darbs

Autore:

Akadēmiskās bakalaura studiju programmas „Mākslas”
Starpkultūru sakari Latvija – Lielbritānija apakšprogrammas
4. kursa studente Krista Lielauza
(ID. Nr. 20111309)

Darba vadītāja:

Doc., Dr. Art. Elīna Veinberga

Rīga

2015

SATURS

IEVADS	3. lpp
1. SIMBOLA DEFINĪCIJA UN LIETOJUMS ŠAUSMU ŽANRA LITERATŪRĀ ..	6. lpp
2. STĪVENA KINGA IEGULDĪJUMS ŠAUSMU ŽANRA ATTĪSTĪBĀ	12. lpp
3. STĪVENA KINGA LITERĀRĀS DAIĻRADES SIMBOLU ANALĪZE	23. lpp
3.1. Romānu varoņi un tēli kā simboli S. Kinga darbos	24. lpp
3.2. Vides kā simbola nozīmīgums S. Kinga darbos	37. lpp
3.3. Objektī kā simboli S. Kinga daiļradē	44. lpp
3.4. Verbālo simbolu lietojums S. Kinga daiļradē	48. lpp
NOBEIGUMS	53. lpp
KOPSAVILKUMS	55. lpp
AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS	57. lpp
SUMMARY	60. lpp

IEVADS

Cilvēce savas attīstības gaitā izveidojusi dažādus veidus kā uztvert un nodot informāciju. Viens no šiem informācijas apmaiņas veidiem ir simbols, kuru radījuši paši cilvēki un kura nozīme mainās atkarībā no konteksta. Simboli tiek izmantoti dažādās jomās, īpaši aktuāls ir to izmantojums mākslā. Literatūra ir mākslas veids, kurā ar simbolu palīdzību iespējams iekļaut nozīmīgu vēstījumu. Šo vēstījumu interpretācija katrā literatūras žanrā ir atšķirīga, šausmu literatūrā tie parasti saistāmi ar baiļu izraisīšanu un negatīvām asociācijām. Šausmu žanram raksturīgo simbolu analīze ir nozīmīga dažādu sabiedrībā pastāvošo tendenču pētīšanā.

Bakalaura darba tēmas izvēle saistāma ar Stīvena Kinga (*Stephen Edwin King*), kā šausmu žanra pārstāvja aktualitāti Latvijā un citās valstīs. Latviešu valodā tulkotais S. Kinga darbu skaits pieaudzis tieši pēdējos gados, laika posmā no 1996. līdz 2015. gadam tulkoti desmit S. Kinga darbi, lielākā daļa no tiem publicēti pēdējo divpadsmit gadu laikā. Tas norāda uz sabiedrības pieaugošo interesi par šausmu žanru un konkrētā autora darbiem. Darbā tiks apskatīts simbolu lietojums literatūrā, jo simboli atklāj nozīmīgu informāciju par mūsdienu sabiedrību, tās uzskatiem un domāšanu. Literatūras, tostarp simbolu analīze, saistāma ar starpkultūru komunikācijas studijām, jo tā atspoguļo kultūras iezīmes, kā arī tāpēc, ka autors savus darbus sarakstījis angļu valodā. Tēma ir aktuāla, jo šausmu žanrs uzskatāms, par modernu žanru, kas joprojām ir attīstības un izmaiņu procesā.

Šausmu žanra ietvaros tiks pētītas arī cilvēka emocijas, starp kurām īpaši izceļamas ir bailes. Baiļu analīze palīdz atklāt ievērojamu informāciju par cilvēces domāšanu, identitāti un kultūru, ko tā radījusi. Šī tēma ir pētīšanai nozīmīga, lai atklātu šausmu žanra kvalitatīvās iezīmes, un, lai pierādītu, ka tas meistarības ziņā ir līdzvērtīgs citiem žanriem.

Bakalaura darbā tiks apskatīti simboli un to izmantojums astoņos Stīvena Kinga romānos: „Kerija” (*Carrie*, 1974), „Seilemas liktenis” (*Salem’s Lot*, 1975), „Uguns aizsācēja” (*Firestarter*, 1980), „Zvēru kapiņi” (*Pet Sematary*, 1983), „Mizerija” (*Misery*, 1987), „Tominokeri” (*The Tommyknockers*, 1987), „Zaļā Jūdze” (*The Green Mile*, 1996) un „No 8. Buika” (*From a Buick 8*, 2002). Darbā tiks izmantoti četri darbi oriģinālvalodā un četri darbu tulkojumi latviešu valodā. – romāni „Kerija”, „Zvēru kapiņi”, „Mizerija” un

„Zaļā jūdze”. Šie konkrētie romāni izvēlēti, jo atspoguļo dažādas tēmas un motīvus, kā arī publicēti dažādos laika posmos autora vairāk kā 40 gadu ilgajā karjerā.

Bakalaura darba mērķis ir analizēt literāro simbolu lietojumu šajos darbos un veidot to interpretācijas. Darba izveidē tiks izmantota aprakstošā pētniecības metode. Darba galvenais pētnieciskais jautājums ir – kā simbolu lietojums šausmu žanra literatūrā atspoguļo sabiedrības bailes un tādējādi atklāj informāciju par sabiedrības aktualitātēm un uzskatiem. Bakalaura darba mērķa sasniegšanai izvirzīti šādi uzdevumi:

- 1) apskatīt simbolus, kas izmantoti konkrētajos romānos;
- 2) ar piemēriem ilustrēt, kādas iezīmes raksturīgas šausmu žanrā sastopamajiem simboliem;
- 3) konstatēt, kādi simboli raksturīgi šausmu žanram;
- 4) izveidot S. Kinga lietoto simbolu klasifikāciju.

Bakalaura darba teorētisko daļu veidos pirmā un otrā nodaļa. Pirmajā nodaļā tiks apskatīta simbola definīcija un lietojums šausmu žanrā, un tiks sniegts neliels ieskats šausmu žanra iezīmēs un attīstības gaitā, lai darbā turpmāk analizētu simbolu lietojumu S. Kinga daiļradē.

Darba otrajā nodaļā tiks apskatītas S. Kinga daiļrades galvenās iezīmes, kā arī literārie sasniegumi un ieguldījums šausmu literatūras žanrā, kas ir svarīgi S. Kinga darbu un tajos atrodamo simbolu interpretēšanā. Šajā nodaļā tiks pieminēti autora svarīgākie darbi un apskatīta S. Kinga daiļrade laika posmā no 1974. gada līdz mūsdienām. Šajā nodaļā svarīgi pieminēt, kā tieši autors ietekmējis šausmu žanru un kādas izmaiņas radījis tā attīstībā un popularizēšanā.

Bakalaura darba trešā nodaļa veido praktisko daļu, kurā tiks veidota simbolu klasifikācija un analīze. Klasifikācijas izveidē tiks izmantoti simboli, kas izmantoti astoņos iepriekš minētajos S. Kinga romānos. Šos darbus autors sarakstījis dažādos laika posmos, tāpēc tajos iespējams izpētīt simbolu nozīmi vairākās desmitgadēs. Nodaļā tiks analizēti simboli, kuriem bijusi īpaša loma konkrētā laika posmā, un simboli, kuru nozīme nav mainījusies jau vairāku gadsimtu garumā, kā arī simboli, kas personīgi varētu būt nozīmīgi pašam autoram. Tāpēc simbolu izpētē ir svarīgi apskatīt arī S. Kinga izteikumus un uzskatus par literatūru, lai tuvāk iepazītu autora personīgo skatījumu. Bakalaura darbā pētītie S. Kinga darbi atspoguļo dažādas autora daiļradei raksturīgas tēmas un motīvus,

tādējādi tie sniedz padziļinātu ieskatu autora daiļradē kopumā, un arī plašākas simbolu interpretācijas iespējas. Trešās nodaļas izveidē tiks izmantoti arī citu autoru pētījumi par S. Kingu, kas saistāmi ar šī bakalaura darba tēmu, kā arī informācija, kas atrodama dažādos teorētiskos, simboliem un darbu nozīmei veltītos darbos. Bakalaura darba ierobežotā apjoma dēļ, pilnīgi visu S. Kinga darbu analīze nav iespējama, jo autors sarakstījis piecdesmit četrus romānus, no kuriem daudzi ir salīdzinoši apjomīgi darbi, kā arī vairāk kā divsimt īso stāstu. Katrai klasifikācijas sadaļai tiks veltīta atsevišķa apakšnodaļa. Katrā apakšnodaļā tiks iekļauti un analizēti noteikti autora darbos atrodami simboli. Simbolu iedalījums tiks veidots kā tēlu un personu simboli, vides simboli, objektu simboli, un arī kā verbālie simboli. Tēlu un personu simboli ir īpaši nozīmīgi, jo tie ir vieni no galvenajiem elementiem, kas atklāj daiļdarba vēstījumu. Darbā tiks pētīta arī darbības vide kā simbolizējošs elements, jo vides attēlojums šausmu literatūras žanrā ieņem ļoti svarīgu lomu. Trešajā apakšnodaļā tiks apskatīti dažādu objektu simboli, kas neiekļaujas iepriekš minētajās kategorijās, taču ir svarīgi daiļdarba nozīmes interpretācijā. Ceturtajā nodaļā kā verbālie simboli tiks analizēti romānu nosaukumi, kā arī dažādi īsi izteikumi, citāti vai frāzes, kas kā simboli ietverti autora darbos. Pētījuma gaitā ir svarīgi atrast un izcelt simbolus, kas atkārtojas vai ir savstarpēji ļoti līdzīgi vairākos S. Kinga darbos, lai noteiktu simbolus, kuru izmantojums dominē autora daiļradē.

Bakalaura darbā nozīmīgi apskatīt arī iemeslus, kas miljoniem lasītāju visā pasaulē liek izvēlēties un lasīt šausmu žanra darbus. Stīvena Kinga popularitāte ir pierādījums tam, ka sabiedrībai šādi darbi ir nepieciešami. Nozīmīgi atklāt, kāpēc tieši šausmu žanrs daudziem lasītājiem ir tik ļoti saistošs un nav zaudējis nozīmīgumu jau kopš tā aizsākumiem. Bakalaura darbā ar simbolu izpēti palīdzību ir svarīgi atklāt, ka aizbiedējošajiem stāstiem slēpjas arī kāds dziļāks vēstījums, kurā lasītājs var atrast saistību ar personīgām vai arī sabiedrībā pastāvošām aktualitātēm. Stīvena Kinga ievērojamais pārdoto darbu skaits norāda, ka tajos izmantotie simboli tiešā vai netiešā veidā spēj uzrunāt lielu sabiedrības daļu, tāpēc to analīze ir nozīmīga mūsdienu sabiedrības un tajā valdošo aktualitāšu pētniecībā.

1. SIMBOLA DEFINĪCIJA UN LIETOJUMS ŠAUSMU ŽANRA LITERATŪRĀ

Simbols ir daudznozīmīgs elements, kurš atrodams un tiek izmantots dažādās jomās, īpaši mākslā. Ar simboliem saskaramies arī ikdienā, tāpēc to uztveršana un izpratne bieži vien ir automātiska. Simboli ir cilvēces radīti un eksistē tās kopējā atmiņā un uztverē.

Simboli attēlo, nozīmē vai norāda uz ko citu. Cilvēkiem piemīt dabiska tieksme radīt simbolus atbilstoši tam, kā domājam, un atspoguļo cilvēka būtību kopumā. Simboli mākslā funkcionē dažādos līmeņos, kas atkarīgi no autora uzskatiem, kā arī sociālajiem un kultūras aspektiem.^{1 2}

Simboli ir svarīgi, jo tie daudz atklāj par cilvēka domāšanas, asociāciju un uztveres principiem. To analizēšana ir nozīmīga dažādu sabiedrībā pastāvošu fenomenu vai iezīmju pētīšanā. Saskaņā ar rakstnieka un literatūras kritiķa Umberto Eko uzskatiem, par simbolu var dēvēt jebko, kas norāda uz ko citu.³ Simbols ir māksliniecisks izteiksmes līdzeklis, kas lietots dažādos mākslas veidos, tostarp arī literatūrā. Simbolu izmantošana daiļdarbā palīdz autoram radīt plašākas interpretācijas iespējas, jo simboli ir elementi, kas savu nozīmi atklāj attiecīgā kontekstā, tiem var būt vairākas nozīmes un to nozīme laika gaitā var mainīties. Simbolu lietojums ļauj autoram sasniegt plašāku mērķauditoriju un lasītāju loku, jo simbolus katrs uztver atšķirīgi, pat ja cilvēkiem rodas līdzīgas asociācijas.

Simbols var būt persona, objekts, darbība, vieta vai notikums, kas norāda ne tikai uz literāro nozīmi, bet arī uz sarežģītāku nozīmi, vai vairāku nozīmju iespējamību.⁴

Šajā bakalaura darbā simbols saprasts kā elements, kuram piemērojams vairāku iezīmju kopums, un, kura nozīme mainās atkarībā no konteksta.

¹ Hall, James. *Illustrated Dictionary of Symbols in Eastern and Western Art*. London: John Murray, 1994. 9.p.

² Šeit un arī turpmāk tekstā, ja nav norādīts citādi, citātus no angļu valodas tulkojusi darba autore - K. L.

³ Eco, Umberto. *A Theory of Semiotics*. Bloomington: Indiana University Press, 1976.

⁴ Kirsznell, Laurie. Mandell, Stephen. *Literature: Reading, Reacting, Writing. 4th ed.* Fort Worth: Harcourt College Publishers, 2001. 298.p.

Simbols ir ļoti parocīgs izteiksmes līdzeklis, jo par simbolu var padarīt gandrīz jebko, svarīgi, lai tas tiktu panākts oriģinālā un netiešā veidā, jo simbola nozīme lasītājam jāatklāj pašam. Viena no svarīgākajām simbola iezīmēm ir atkārtotība, parasti tie neparādās tekstā tikai vienreiz. Taču šī atkārtotība ir neuzkrītoša, jo simboli ļoti organiski iekļaujas tekstā, tāpēc katrs lasītājs tos uztver individuāli.

Simbolus var iedalīt universālajos un konvencionālajos simbolos. Universālie jeb arhetipiskie simboli visiem nozīmē vienu un to pašu, savukārt konvencionālie simboli lielākoties izraisa vienādas asociācijas, ja cilvēki pieder līdzīgām kultūrām. Šādi simboli bieži tiek lietoti filmās, populārajā literatūrā un reklāmas biznesā, kur tie izraisa automātisku reakciju.⁵

Konvencionālie simboli tiek izmantoti arī literatūrā, tie palīdz radīt plašākas teksta interpretācijas iespējas. To nozīmes uztvere dažādās kultūrās var atšķirties un izraisīt atšķirīgas asociācijas.

Simboli, kas lietoti literatūrā, var funkcionēt līdzīgi kā konvencionālie simboli, tie dod autoram iespēju atveidot noteiktas emocijas vai vēstījumus, tādējādi diezgan precīzi paredzot lasītāja izjūtas. Simboli bagātina daiļdarba nozīmi, tie paplašina interpretācijas iespējas, kā arī lasītāja saskarsmi ar tekstu.⁶

Simboli tiek izmantoti dažādos literatūras žanros, tostarp arī šausmu literatūrā. Šausmu žanrā izmantoto simbolu galvenais uzdevums ir baiļu vai kāda cita emocionāla pārdzīvojuma izraisīšana lasītājā.

Šausmu literatūra – fantastiskās literatūras atzars, kas aktīvi rosina psiholoģisko baiļu un spriedzes izjūtas, – ir viens no tiem žanriem, kurus nereti pat populārās literatūras piekritēji uzlūko ar aizdomām.⁷

Šausmu žanrs tiek pretrunīgi vērtēts, jo tas orientējas uz emociju radīšanu lasītājā, kas tiek panākts, iedarbojoties uz cilvēka pirmatnējām sajūtām. Šīs emocijas ir vienas no galvenajām cilvēka uztverē, tāpēc spēj izraisīt spēcīgu reakciju.

⁵ Kirsznell, Laurie. Mandell, Stephen. *Literature: Reading, Reacting, Writing*. 4th ed. 298.p.

⁶ Turpat.

⁷ Simsone, Bārbala. *Bibliskie motīvi šausmu žanra literatūrā. Reliģiski-filozofiski raksti XVII*. LU Filozofijas un socioloģijas institūts: Rīga. 2014. 9. lpp.

Izteiksmes forma, kas tik cieši saistīta ar pirmatnējām emocijām – šausmu literatūra – ir tik pat sena kā cilvēces runa un domas. Baiļu iezīmes atrodamas visu rasu agrīnajās kultūrās, tās izkristalizējas arhaiskās balādēs, hronikās un svētajos rakstos. Bailes ietekmējušas arī dažādus rituālus un ceremonijas, tādējādi ietekmējot dažādas sistēmas un tradīcijas, kas atbalsojas arī mūdienās.⁸

Atskatoties cilvēces vēsturē, redzams, ka bailēm ir liela nozīme ikdienas dzīvē un arī mākslā. Šī nozīme nav mazinājusies arī mūsdienās, tāpēc, šausmu žanra izpētē svarīga ir baiļu emociju pētīšana jo tās daudz atklāj par cilvēka psiholoģisko attīstību, kā arī par dažādiem psiholoģiskiem faktoriem, kas ietekmē uztveri un uzvedību, kā arī par visu sabiedrību kopumā.

Emocijas ir subjektīvi iekšēji stāvokļi, kuriem raksturīgi gan bioloģiski, gan kognitīvi un sociāli komponenti.⁹ Saskaņā ar Roberta Platčika (*Robert Plutchik*) izveidoto „emociju apli”, cilvēka emocijas iedalāmas astoņos apakštīpos, vienas no šīm galvenajām emocijām ir bailes.¹⁰

Baiļu kā spēcīgu emociju nozīmīgumu uzsvēris arī viens no ietekmīgākajiem divdesmitā gadsimta šausmu žanra pārstāvjiem – Hovards Filips Lavkrafts (*Howard Phillips Lovecraft*), kurš sarakstījis šausmu žanra literatūras un arī teorētiskos darbus, viņš izteicies, ka:

„Bailes ir cilvēces senākā un spēcīgākā emocija, un senākās un spēcīgākās ir bailes no nezināmā.”¹¹

Bailes ir emocijas, kas palīdz cilvēkam izdzīvot, kā arī ietekmē rīcību un lēmumu pieņemšanas procesu. Bailes vienmēr ir cilvēka dzīvē klātesošas, reizēm tās ir īpaši intensīvas un reizēm mazāk izteiktas. Bailes jau kopš agras bērnības palīdz cilvēkam iepazīt apkārtējo pasauli un saprast, kā tajā iekļauties. Bailes var būt gan personiskas, gan kolektīvas, daudzi bailes izraisoši faktori meklējami senā pagātnē un pat cilvēces pirmsākumos.

⁸ Lovecraft, Howard Phillips. *Supernatural Horror in Literature*. New York: Dover Publications, 1973. 17.p.

⁹ Borns, Lails, un Ruso, Nensija. *Psiholoģija: Izturēšanās un tās konteksts*. Rīga: RaKa, 2001. 49. lpp.

¹⁰ Turpat, 55. lpp.

¹¹ Lovecraft, Howard Phillips. *Supernatural Horror in Literature*, 12.p.

Šausmu žanra izcelsme un attīstība saistāma ar mītisko domāšanu. Katra kultūra savu pasauli izskaidro ar mitoloģijas palīdzību. Katra kultūra cenšas pagātnei skatīt attiecībā pret savas tagadnes mītiem – piemērojot pagātnes vīziju tagadnei un padarot to saprotamāku. Mitoloģija palīdz cilvēkiem atcerēties, taču katra kultūra savā mitoloģiskajā sistēmā cenšas iekļaut arī nākotni, lai jaunus notikumus izprastu tagadnes kontekstā, tādējādi katrs mīts ir spējīgs ne tikai atcerēties pagātnei, bet arī paredzēt nākotni.¹²

Pagātnes pieredze palīdz cilvēkiem to atcerēties, kā arī sagatavoties tam, kas gaidāms nākotnē. Pagātnes pieredze un mītiskā domāšana ietekmējusi cilvēces stāvokli visos laikos, arī mūsdienās.

Šausmu žanrā vērojamas senlaiku mutvārdu stāstījuma iezīmes: brīvais tēmu un motīvu lietojums, arhetipiskie tēli un situācijas, turpinājumu izmantojums, pārveidošana un imitācijas. Tā ir nozare, kurā šķietami ir maz oriģinālā – nav īstu vai pareizu tekstu, ir tikai variācijas. Šausmu žanra kvalitāte slēpjas tajā, kā tiek apspēlētas dažādas klišejas.¹³

Šausmu žanrs nav nolemts mūžīgam vienu un to pašu tēmu pārstrādāšanas procesam. Mainoties sabiedrībai, tās aktualitātēm un sasniegumiem, mainās arī cilvēku domāšana. Šis žanrs bieži izmanto vienas un tās pašas tēmas un motīvus, taču bieži tas attēlo arī ko jaunu un nebijušu. Šausmu žanra ilgtspējība slēpjas izmaiņās, kas ik dienu notiek sabiedrībā.

Bailes un šausmas cilvēka ikdienā bijušas klātesošas jau kopš seniem laikiem, taču šausmu žanrs literatūrā uzskatāms par modernu žanru, jo tā aizsākumi saistāmi ar 18. gadsimta gotisko literatūru. Šausmu literatūras žanra uzplaukums saistāms ar 19. gadsimtu, kurā tapuši tādi ievērojami darbi kā, piemēram, Oskara Vailda „Doriana Greja ģīmetne” (1890) un Brema Stokera „Drakula” (1897), kas mūsdienās uzskatīti par šausmu žanra ikonām. 20. gadsimtā šis žanrs aizsācis jaunu attīstības perspektīvi izpaužoties kino un arī citos populārās kultūras radītos mākslas veidos. 20. gadsimta 70. gados šausmu žanrs kļuvis sabiedrībā īpaši iecienīts un populārs, starp šī posma darbiem izceļami Aira Levina darbs „Rozmarijas bērns” (1967) un Viljama Pītera Bletija

¹² Aguirre, Manuel. *The Closed Space: Horror Literature and Western Symbolism*. Manchester: Manchester University Press, 1990. 4.p.

¹³ Clover, Carol J. *Men, Women, and Chain Saws: Gender in the Modern Horror Film*. New Jersey: Princeton University Press, 1992. 11.p.

„Sātana izdzinējs” (1971). Savas attīstības gaitā šausmu žanrs piedzīvojis dažādas izmaiņas, taču saglabājis arī daudzas pastāvīgas iezīmes.

Šausmu fantāziju raksturo mistificēts, emocionāli piesātināts stāstījuma tonis, gotiska vide, senu un modernu mitoloģisko būtņu tematika – zombiji, rēgi, vampīri. Raksturīgi elementi ir metamorfozes, halucinācijas, okultisms, fobijas, kā arī tabu tēmas – seksualitāte un nāve.¹⁴

Nozīmīgi, ka šajā žanrā bieži tiek ietvertas dažādas sabiedrībā noklusētas un maz apspriestas tēmas un motīvi, jo tie parasti izraisa negatīvas asociācijas un izjūtas. Taču pievēršanās šīm tēmām ir nepieciešama, lai analizētu un novērstu dažādas sabiedrībā aktuālas problēmas un aizspriedumus par tām. Šo tēmu atspoguļojums ir svarīgs, jo sabiedrībai jābūt informētai par visu tajā notiekošo, tai skaitā arī par negatīvajām tendencēm.

Šausmu izaicinājums ir primitīvais haoss, kura uzvarēšana nesola triumfu, tikai fizisku izglābšanos, identitātes saglabāšanu. Šausmu literatūrā ļaunais uzrodas, lai nobiedētu, tajā attēlotie briesmoņi ir mērķis paši par sevi. Šausmu žanrā varoņa piedzīvojums ir nevēlams briesmu avots, tas uzsver cilvēciskās dabas disharmoniju.¹⁵

Šausmu literatūra orientējas uz negatīvo, tās skatījums bieži vien ir pesimistisks un atspoguļo visas cilvēces un arī indivīda prāta tumšo pusi.

Šausmu žanra literatūrai vienmēr ir informatīvais fons – vēsturiskais, sociālais, kultūras, psiholoģiskais un reliģiskais, kas ir svarīgs, lai veidotu izpratni par šo žanru. Taču, meklējot darbu centrālo tēmu jeb šausmu žanra esenci, jāanalizē to veidojošie aspekti, kā arī jāapskata gan ārējie, gan iekšējie žanru veidojošie faktori.¹⁶

Analizējot šī žanra darbus, nozīmīgi apskatīt arī konkrēto laika periodu un kultūras fonu, kurā tie tapuši. Šausmu žanra pārstāvjiem literatūrā pastāvīgi nākas saskarties ar jau esošu tēmu pārstrādāšanu, tāpēc šī žanra pārstāvjiem ir sarežģīti arvien būt oriģināliem, un radīt darbus, kas lasītājam liktos ticami un nešķīstu atkārtojamies. Lai gan uzskatīts par

¹⁴ Simsone, Bārbala. Iztēles ģeogrāfija: *Mītiskā paradigma 20. gadsimta fantāzijas prozā*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2010. 36. lpp

¹⁵ Turpat.

¹⁶ Aguirre, Manuel. *The Closed Space: Horror Literature and Western Symbolism*, 2.p.

salīdzinoši ierobežotu žanru, tas piedāvā diezgan apjomīgu darbu un autoru skaitu, kas laika gaitā turpina palielināties.

Mūsdienu modernais šausmu žanrs uzskatāms par degradējušos 18. gadsimta šausmu žanra, kas godināja baiļu emocijas, paveidu. Tādējādi, mūsdienu masu mediji šausmu žanru ir radījuši un padarījuši to uzbrūkošu. Ir notikusi nenoliedzama pāreja no lineāras un literāras apziņas uz postliterālu, kā arī pāreja no iedomātām šausmām uz grafisku reālismu, kas panākts ar specefektu palīdzību.¹⁷

Šausmu žanrs mūsdienās kļuvis daudz izplatītāks, agresīvāks, kā arī vairāk orientēts uz vizuālo izteiksmes formu. Tas turpina savu attīstības gaitu un sabiedrības pieprasījums pēc tā nav mazinājies.

Šajā nodaļā secināts, ka simboli ir daudznozīmīgi elementi, kas ir cilvēces radīti un tiek lietoti dažādās jomās. Simbolu daudznozīmība var būt arī problemātiska, jo ne vienmēr ir iespējams izšķirt vienu vadošo nozīmi. Simbolu nozīme laika gaitā var mainīties un tā ir atkarīga no konteksta un no mērķauditorijas. Simboli plaši izmantoti arī mākslā un literatūrā, tostarp arī šausmu žanrā. Šausmu literatūra saistāma ar mītisko domāšanu, kultūru un pirmatnējām emocijām bailēm. Bailes ir vienas no galvenajām cilvēka emocijām, tās ievērojami ietekmējušas kultūras un cilvēces attīstības gaitu. Šausmu žanrā svarīgs pagātnes pieredzes un tradīciju izmantojums un tā papildināšana ar inovatīviem motīviem. Jauni motīvi meklējami izmaiņās, kas pastāvīgi notiek sabiedrībā. Šausmu žanram raksturīgo simbolu pētīšana ir nozīmīga, jo atklāj daudz par cilvēces bailēm un tādējādi arī par cilvēces domāšanas veidu, uztveri un kultūru. Šausmu žanra simboli spēj ietvert informāciju par konkrētā laika sabiedrību un tās attīstības tendencēm. Šausmu žanrs ir moderns žanrs, kurš īpašu popularitāti ieguvis laikā pēc 20. gadsimta 70. gadiem, tas pastāvīgi atrodas dažādu sabiedrības un kultūras aktualitāšu ietekmē. Baiļu analīze ir nozīmīga cilvēces uztveres un iezīmju pētīšanā. Viens no veidiem kā analizēt baiļu emocijas, ir pētīt ar tām saistītos simbolus. Šausmu žanrā izmantotie simboli atklāj nozīmīgu informāciju par sabiedrību un tajā valdošajām aktualitātēm.

¹⁷ Badley, Linda. *Writing Horror and the Body: The Fiction of Stephen King, Clive Barker, and Anne Rice*. Westport: Greenwood Press, 1996. 3.p.

2. STĪVENA KINGA IEGULDĪJUMS ŠAUSMU ŽANRA ATTĪSTĪBĀ

Stīvens Kings ir viens no atpazīstamākajiem šausmu žanra pārstāvjiem, kurš veicinājis tā attīstību un popularitāti. Autors darbojies kā dažādu žanru, piemēram, fantāzijas, laikmetīgās fantāzijas un zinātniskās fantastikas pārstāvis, viņa darbu pārdošanas apjomi sasniedz miljonus, un tie tulkoti daudzās valodās, kā arī tiem uzņemtas dažādas filmu ekranizācijas. Savas daiļrades laikā S. Kings darbojies arī ar pseidonīmu Ričards Bahmans. Ar šo pseidonīmu viņš publicējis vairākus darbus, piemēram, „Garā pastaiga” (*The Long Walk*, 1979) un distopiju „Skrienošais cilvēks” (*The Running Man*, 1982).

Viena no S. Kinga darbu spilgtākajām iezīmēm ir autora spēja neiespējamās situācijas attēlot reālistiskā veidā. S. Kingam veiksmīgi izdodas radīt arī ticamus romāna varoņus un izveidot autentiskus vides atveidojumus. Reālistiski un detalizēti vides un arī dažādu pagātnes un vēstures situāciju apraksti ļauj autoram radīt ticamu un īstu situāciju atveides iespējamību.

S. Kings ir pārvērtis gotisko romānu par „postliterāru” prozu. Viņš pārvērš tekstā akustiskas, vizuālas un kinētiskas sajūtas, atsaucas uz filmu, televīzijas un reklāmu ikonām, kā arī stāsta tā, lai lasītājs to piedzīvotu, nevis vienkārši lasītu.¹⁸

Savos darbos autoram izdodas radīt vidi, kura lasītājam šķiet tuva un pazīstama, jo autors ar to iepazīstina, atklājot sadzīviskas un ikdienišķas detaļas. S. Kings meistarīgi atspoguļo dažādas varoņu sajūtas un maņas. Vēl viena spilgta S. Kinga daiļrades iezīme ir darbu daudzveidība, kā arī dažādu tēmu, žanru un māksliniecisko izteiksmes līdzekļu sapludināšana, tāpēc S. Kinga darbus ne vienmēr iespējams klasificēt kā piederīgus vienam konkrētam žanram.

S. Kings savā daiļradē mēdz darbus savstarpēji saistīt, tas tiek panākts tajos iekļaujot atsauces uz citiem saviem darbiem, kas ir ievērojami, ņemot vērā apjomīgo S. Kinga darbu skaitu. Tas ļauj autoram izveidot alternatīvu izdomātu literāro pasauli, kas piesaista arvien plašāku lasītāju loku.

¹⁸ Badley, Linda. *Writing Horror and the Body: The Fiction of Stephen King, Clive Barker, and Anne Rice*, 12.p.

S. Kings, iespējams, uzskatāms par vienu no veiksmīgākajiem šī gadsimta angļu valodā rakstošajiem autoriem, un kopējie ieņēmumi no visām viņa tulkotajām grāmatām visticamāk nav precīzi aprēķināmi. Lai gan viņš nav ieguldījis īpaši daudz jauna fantāzijas žanra attīstībā, viņš bijis veiksmīgs kā jau esošu ideju pārstrādātājs un sintezētājs, kurš šīs idejas padarījis pieejamas plašākai mērķauditorijai.¹⁹

S. Kinga ieguldījums literatūrā saistāms ar jau pastāvošu motīvu un sižetu veiksmīgu pārstrādāšanu, kas raksturīgi šausmu žanram. Savā daiļradē autors veiksmīgi sapludinājis senlaicīgo ar mūsdienīgo, kā arī tradicionālo ar moderno.

Stīvens Kings mūsdienu populāro mitoloģiju, kuru ietekmē masu mediji un tehnoloģijas, bagātinājis ar mistiku, kas raksturīga senlaiku stāstniekiem un dziesminiekiem. Ievirzot šausmu žanru populārajā kultūrā, S. Kings izveidojis baiļu un nāves psiholoģiju laikmetā, kurā cilvēki dzīvo neticībā.²⁰

S. Kinga daiļrade attīstījies laikā, kurā cilvēkos grūtāk izraisīt baiļu sajūtu zinātnes un tehnoloģiju attīstības, kā arī informācijas pieejamības dēļ. Liela daļa ikdienas norišu ir ir sabiedrībai vieglāk izprotamas kā senatnē. Tāpēc autors savos darbos ieviesis iezīmes, kas lasītājus uzrunā pirmatnējā līmenī.

Savu darbu idejas autors aizguvis gan no dažādiem kultūras aspektiem, gan ikdienas situācijām, kā arī no citu autoru darbiem, piemēram, Hovarda Filipa Lavkrafta, Reja Bredberija, Roberta Bloka un citiem. S. Kings atzinis, ka dažādu sižetu un tēlu izveidē ietekmējies arī no komiksiem:

„Bērnībā mani ļoti aizrāva Viljama M. Gaina (*William Maxwell Gaines*) šausmu komiksi un arī viņa darbu imitatori. Piecdesmito gadu šausmu komiksi man veido visu šausmu etalonu – tās baiļu emocijas, ko caurvij šausmas. Emocijas, kas ir mazāk smalkas, jo nerodas tikai prātā – tās izraisa arī fizisku reakciju un nepatīkamas sajūtas.²¹

S. Kingam veiksmīgi izdodas šos aizgūtos elementus pārstrādāt jaunā un oriģinālā veidā, tai pat laikā saglabājot sava rakstības stila iezīmes. Autors ne tikai ietekmējies pats,

¹⁹ D'Amassa, Don. *The Encyclopedia of Fantasy and Horror Fiction*. New York: Infobase Publishing, 2006. 538.p.

²⁰ Badley, Linda. *Writing Horror and the Body: The Fiction of Stephen King, Clive Barker, and Anne Rice*, 19.p.

²¹ King, Stephen. *Danse Macabre*. New York: Gallery Books, 1981. 22.p.

bet arī ietekmējis citus rakstniekus un māksliniekus, kas darbojušies 20. un 21.gadsimta kultūrā.

S. Kinga daiļrade, kuru iespaidojusi 20. gadsimta 30. un 50. gadu šausmu klasika, naturālistiskajai literatūrai piešķir jaunu kinematogrāfisku perspektīvu. Kad S. Kings kļuva par atzītu rakstnieku un tika imitēts, tēli, kas viņu iespaidojusi, piešķir jaunu dvesmu pagrīdes komiksiem, kas no jauna ietekmēja fantastikas žanru.²²

S. Kinga radošā daiļrade mērojama jau vairāk kā četrdesmit gadu garumā. Viņš uzskatāms par veiksmīgu autoru, jo plašu atpazīstamību guvis jau ar pirmo publicēto laikmetīgās fantāzijas romānu „Kerija” (*Carrie*, 1974).

Jau šajā darbā vērojamas S. Kinga stiprās un vājās puses – neapšaubāms stāstnieka talants, kas ņem pārsvaru pār sadaļām, kuru rakstības veids šķiet paviršs vai kā citādi neveiksmīgs. Stāstnieka talants ir tas, kas dominējis S. Kinga karjeras attīstībā, jo viņš reti sevi parādījis kā inovatoru jaunu tēmu izveides ziņā, drīzāk gan ietekmējies no citu autoru radītām tēmām un motīviem un pārstrādājis tos.²³

„Kerija” ir nozīmīgs darbs, kas ir, jo nav zaudējis savu aktualitāti arī pēc vairākām desmitgadēm, tas joprojām tiek publicēts un tulkots, kā arī izmantots filmu ekranizācijās. Šis darbs ir svarīgs šausmu literatūras attīstībā 20. gadsimtā, jo tas ievērojami veicinājis šausmu žanra atpazīstamību sabiedrībā, kā arī publicēts mūdienu populārā šausmu žanra aizsākuma posmā.

S. Kinga daiļrades agrīnajā periodā tapis arī ievērojams skaits citu labi pazīstamu darbu, kas piesaistījuši arvien plašāku un dažādāku lasītāju loku. Lai gan rakstnieks daiļrades laikā bijis diezgan nekoncekvents un brīvi izmantojis un apvienojis dažādus žanrus, tēmas, mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus un citas iezīmes, viņa daiļradē vērojama arī attīstība un pilnveidošanās. S. Kinga daiļradi var iedalīt divos posmos, pirmais no tiem ir agrīnā daiļrade, kas tapusi līdz romāna „Mizerija” tapšanai. Agrīnajos darbos vērojamas atšķirīgas autora darbu tendences un prioritātes.

S. Kinga agrīnie romāni ir lieli, ambiciozi darbi, kas ietver apjomīgu informācijas daudzumu un saistāmi ar žanrā populārām tēmām – šausmām, distopijas tehnoloģijām,

²² Badley, Linda. *Writing Horror and the Body: The Fiction of Stephen King, Clive Barker, and Anne Rice*, 2.p.

²³ D’Amassa, Don. *The Encyclopedia of Fantasy and Horror Fiction*, 537.p.

episko fantāziju, un ceļojuma tēmu. S. Kinga daiļrades pirmajos piecpadsmit gados tapuši tādi darbi kā „Mirdzums” (*The Shining*, 1977), „Apstāšanās” (*The Stand*, 1978), „Uguns aizsācēja”, „Talismanis” (*The Talisman*, 1984), un „TAS” (*IT*, 1987). Tie ir literatūras darbi, kas piedāvā makrokosmisku skatījumu uz postmoderno Amerikas valsti. Šos romānus vieno iespaidīgs stāstījuma spektrs un redzējums. Šī perioda darbos autors radījis ASV kartei līdzīgu sistēmu, kuras ceļus iepazīst romāna varoņi, kuriem jātiek galā ar grūtībām, iepazīstot nezināmo un bīstamo.²⁴

Jau S. Kinga agrīnajā daiļradē iezīmējas autora stāstnieka talants un daiļdarei raksturīgo iezīmju kopums. Šajā posmā autors izmantojis gan tradicionālas šausmu žanra tēmas, gan inovatīvus risinājumus. Autora daiļrades agrīnajā periodā tapuši viņa atpazīstamākie darbi, kas ietekmējuši 20. un 21. gadsimta šausmu žanru.

S. Kinga agrīnie darbi atgādina Čārlza Dikensa vai Brontē māsu darbus ar ikdienas dzīves attēlojumiem, modernas, pārveidotas pasakas iezīmēm, gotiskās literatūras formulām, kā arī ar katarses un izglītojošo funkciju, kas raksturīga pasakām.²⁵

Tieši pasakai līdzīgie elementi ir tie, kas palīdz lasītāju uzrunāt pirmatnējā un agrīnā līmenī. Bērība ir laika posms, kurā cilvēku nomāc bailes no dažādām ikdienišķām lietām. Laika gaitā cilvēks no šīm bailēm atbrīvojas, rodot tām izskaidrojumu, taču atmiņas par tām saglabājas vienmēr. Pasakas elementu izmantojums palīdz lasītāju atgriezt bērņībai līdzīgā stāvoklī.

Daiļrades agrīnajā periodā S. Kings bieži izmantojis arī bērna tēlu kā vienu no centrālajiem darba varoņiem. Iespējams, tas saistāms ar faktu, ka autoram pašam šajā laikā bijuši trīs mazi bērni. Bērna tēla attēlojums biedējošās situācijās norāda uz vecāku bailēm par saviem bērniem un to drošību. Pēc tam, kad rakstnieka bērni pieauguši, viņš bērna tēlu izmantojis salīdzinoši mazāk. Bērna tēla izmantojums varētu būt saistīts arī ar paša autora interesi par šausmu žanru jau bērņībā un vēlmi atspoguļot biedējošo no bērna skatu punkta, jo bērņība ir periods, kad pasaule ir vēl neiepazīta un aizraujoša.

²⁴ Parini, Jay. *American Writers: A Collection of Literary Biographies, Supplement V*. New York: Charles Scribner's Sons, 2000. 140.p.

²⁵ Badley, Linda. *Writing Horror and the Body: The Fiction of Stephen King, Clive Barker, and Anne Rice*, 24.p.

Agrīnajā daiļradē autors bieži izmantojis bērna tēlu, kuru ietekmē vai apspiež dažādas sociālas normas, ko radījusi ģimene vai sabiedrība. Šajos darbos autors atspoguļo bērnības nevainīguma sastapšanos ar pieaugušo pasaules realitāti, tā ir pieredze, kuru caurvij briesmas un arī vardarbība. S. Kinga bērna tēli saglabā sevī jaunības ideālismu un nevainīgumu, kas tiek pakļauts skarbjām sabiedrības institūcijām, kā arī pārdabiskiem spēkiem. Ja šie bērni izdzīvo, tiem nākas atrast veidu kā pretoies sabiedrības normām, kas pieaugušos pārvērš necilvēcīgos monstros. Šāda veidā autors parāda, ka sabiedrības pieņēmumi un uzskati cilvēku sāk ietekmēt un ierobežot jau ļoti agrā vecumā.

S. Kinga radītie bērnu tēli nav atbildīgi par sabiedrības problēmām, taču tiem jāspēj tikt galā ar šo problēmu sekām. Šie bērni ir kā sieviešu dzimtes varoņi 18. gadsimta gotiskajos romānos, tie ir ideāli upuri, kuriem draudošās briesmas šķiet tik nepārvaramas, kas izraisa līdzjūtību lasītājā. [...] S. Kinga darbos tieši bērni ir tie, kam piemīt attapība, kas sintezē reālo un iztēloto pieredzi, kā arī instinktīvi zina, ka iztēle var pateikt daudz vairāk kā jebkuras no maņām vai sajūtām.²⁶

Bērna tēls veiksmīgi sasauca ar pasakas motīvu, jo pasaku izmantojums ļauj lasītājam identificēties ar sevi pašu bērnībā. Bērna tēls arī ir tas, kas spēj izraisīt vislielāko līdzjūtību, jo bērni ir neaizsargātāki un fiziski mazāk spēcīgi. Bērna tēls atspoguļo arī ideju, ka bērnībā pieredzētais var atstāt paliekošu iespaidu uz cilvēka raksturu visa mūža garumā.

S. Kinga daiļradē bērni sevī ietver pilnīgu cilvēka personiskās pieredzes spektru. Daudzi no gados jaunajiem varoņiem ir visu notikumu epicentrā. Bieži vien tie darbojas kā citu varoņu, piemēram, ģimeni vai laulību vienojošais faktors.²⁷

Autoram veiksmīgi izdodas radīt bērna tēlu, kas ir daudzšķautņains un atspoguļo bērna iekšējās pasaules spilgtumu un dažādību.

„Mizerija” un arī citi darbi, kas sarakstīti laika periodā pēc tās, parāda autora spēju radīt ierobežotus literatūras darbus, kam ir maz līdzības ar viņa agrīno darbu episkajām

²⁶ Parini, Jay. *American Writers: A Collection of Literary Biographies, Supplement V*, 142. p.

²⁷Turpat, 143.p.

stāstījuma un tēmu izvēles iezīmēm. Laika gaitā S. Kinga darbi kļuvuši īsāki un kompaktāki, un tajos sāk parādīties reālistiskāks sieviešu atveidojums.²⁸

S. Kings savu rakstīšanas prasmi arvien pilnveidojis un centies izpausties pēc iespējas dažādāk, taču tai pat laikā nav atkāpies no sev ierastā šausmu žanra. Savas daiļrades attīstībā autors arvien vairāk pievēršies centrālo sieviešu tēlu izmantojumam, radot ticamākus un neatkarīgākus sieviešu tēlus, kā arī atspoguļojis stāstīto no sievietes skatu punkta. Šis aspekts parāda, ka šausmu žanra maskulīnā izteiksme laika gaitā ir mazinājusies.

„Mizerija” ir darbs, kurā aizsākas jauna tradīcija S. Kinga daiļradē, autors piešķir jaunu nozīmi sieviešu tēliem, kā arī izmanto ierobežotāku stāstījuma struktūru un stilu. Šis darbs ir viens no viņa pirmajiem mēģinājumiem radīt spēcīgu un neatkarīgu sievieti.²⁹

Sieviešu tēlu attīstība, iespējams, saistāma arī ar S. Kinga sievas Tabitas Kingas ieguldījumu romānu tapšanā. Tabita Kinga ir autore, kas sarakstījusi vairākus literārus darbus, S. Kings uzklauzījis viņas viedokli visas savas karjeras gaitā, it īpaši laikā pēc narkotiku atkarības uzveikšanas. T. Kingas skatījums varētu būt nozīmīgs niansētu un reālistisku sieviešu tēlu izveidē.³⁰ Otrs iemesls varētu būt autora vēlme lauzt stereotipu par šausmu žanru kā maskulīnu literatūras žanru, kurā dominē autori vīrieši un arī vīriešu dzimuma varoņi.

Stīvens Kings sarakstījis arī vairākus darbus, kas klasificējami kā piederīgi zinātniskās fantastikas žanram, piemēram „Apstāšanās” (*The Stand*, 1978) un „Tominokeri”.

„Apstāšanās” uzskatāms par salīdzinoši oriģinālāku S. Kinga darbu, tajā ir sadaļas, kuras aizgūtas no zinātniskās fantastikas post-holokausta apakšžanra. Darbā stāstīts par cilvēka radītu vīrusu, kas iznīcina lielāko daļu civilizācijas, tāpēc izdzīvojušajiem jāsāk dzīve no sākuma.³¹

²⁸ Parini, Jay. *American Writers: A Collection of Literary Biographies, Supplement V*. New York: Charles Scribner's Sons, 2000. 140.p.

²⁹ Turpat, 143.p.

³⁰ Turpat.

³¹ D'Amassa, Don. *The Encyclopedia of Fantasy and Horror Fiction*, 537.p.

Starp S. Kinga darbiem izceļama arī „Tumšā Torņa” (*Dark Tower*) grāmatu sērija, kas ietver astoņus darbus, kas izdoti laika posmā no 1982. līdz 2012. gadam. Šī grāmatu sērija apvieno dažādu žanru elementus, taču kopumā uzskatāma par piederīgu fantāzijas žanram.

Lai gan šausmu žanrs uzskatāms par salīdzinoši pesimistisku žanru, S. Kings spēj tajā saskatīt arī pozitīvo un izklaidējošo aspektu. Savos darbos autors iekļāvis arī humoristiskus motīvus, kas samazina darba drūmo noskaņu.

S. Kinga literārajā pasaulē iztēle un smieklī ir spēcīgākais ierocis pret ļaunumu. Lasītājs un viņa iztēle ir ciešā mijiedarbībā ar autoru un viņa iztēli, kas ir nozīmīgs iemesls autora popularitātei. Atmiņā paliekoši tēli, žanru sapludināšana un pastāvīgā mijiedarbība ar lasītāju padarījuši autoru tik plaši iecienītu.³²

Liela daļa S. Kinga darbu izmantoti šausmu kino filmu ekranizācijām, to skaits ir ievērojams un turpina pieaugt, daudzi darbi ekranizēti vairākkārt. Šīs ekranizācijas saņēmušas dažādus kritiķu vērtējumus un atsauksmes no skatītājiem. Dažas filmas uzskatītas par mūsdienu šausmu kino klasiku, piemēram, Frenka Darabonta režisētā „Bēgšana no Šoušenkas” (*The Shawshank Redemption*, 1994) un Stenlija Kubrika „Mirdzums” (*The Shining*, 1980). Veiksmīgās filmu ekranizācijas un arī kopējais filmu ekranizāciju skaits ir S. Kinga kā šausmu literatūras autora popularitātes veicinātājs. Tās var rosināt filmu skatītāju pievērsties arī pašiem romāniem, tādējādi popularizējot šausmu žanra literatūru.

S. Kings sarakstījis arī darbus, kuros izklāstījis savus teorētiskos uzskatus par literatūru, piemēram, darbus „Par rakstīšanu” (*On Writing*, 2000), un „Nāves deļa” (*Danse Macabre*, 1982). Tajos var tuvāk iepazīt autora personīgo skatījumu, pieredzi, ietekmes avotus un uzskatus par šausmu žanru un literatūru kopumā.

Darbā „Nāves deļa” S. Kings izteicies, ka šausmu žanrs eksistē trīs saistītos līmeņos – katrs no tiem ir smalkāks par iepriekšējo. Visaugstākajā līmenī ir baiļu emocijas, kas rodas prātā un analizē situāciju no dažādiem skatu punktiem un cenšas paredzēt iznākumu, tās ir personīgas bailes. Otrajā līmenī ir šausmas, kas izraisa arī fizisku reakciju, savukārt trešajā, zemākajā – tas, kas izraisa pretīgumu, riebumu. Autors izteicies, ka: „Manis paša

³² Strengell, Heidi. *Dissecting Stephen King: From the Gothic to Literary Naturalism*. Madison: The University of Wisconsin Press, 2005. 7.p.

kā šausmu žanra pārstāvja uzskats ir atpazīt dalījumu starp šiem trīs līmeņiem, jo tie mēdz būt noderīgi, taču izvairīties dot priekšroku kādam no tiem. Definīciju problēma slēpjas tajā, ka tās pārvērš konkrēto objektu par kritisku rīku, kas, manuprāt, ir nevajadzīgi ierobežojošs un pat bīstams.”³³

Savos darbos autors izmantojis visus trīs šos līmeņus, un veiksmīgi tos kombinējot, spēj radīt baiļu sajūtu lasītājā. Svarīgi, lai šie trīs līmeņi būtu līdzsvarā un nedominētu viens pār otru.

S. Kings izmanto šausmas un baiļu emocijas, lai runātu par tādām tēmām, kā ģimene, bērnība, nāve, cilvēka iztēles neierobežotība, prāta tumšā puse un citas tēmas, kas parāda autora spēju iedziļināties tēmās, kas bijušas aktuālas visos laikos un arī mūsdienās.

Šausmu žanra pētīšanā nozīmīga ir arī to iemeslu apskatīšana, kas miljoniem lasītāju visā pasaulē liek pievērsties šausmu žanram un tai skaitā arī S. Kinga darbiem. Šis aspekts ir svarīgs, jo šausmu žanrs pārsvarā orientējas uz negatīvo. S. Kinga darbus lasītāji iecienījuši dažādu iemeslu dēļ, piemēram, lai aizmirstos no ikdienas, lai piedzīvotu un uzzinātu ko jaunu, vai arī, lai sajūtu adrenalīna pieplūdumu, kā arī atvieglojumu par to, ka pašu ikdienas problēmas ir niecīgas salīdzinot ar to, ko piedzīvo šausmu darba varoņi. Par savu personisko saistību ar šausmu žanru autors izteicies:

„Viens no iemesliem kāpēc rakstu šausmu literatūru ir tāpēc, ka tā ir sava veida psiholoģiska aizsardzība. Tas ir kā apvilkt maģisku apli ap sevi un savu ģimeni. [...] Es vienmēr esmu uzskatījis, ka gatavojoties visļauņākajam, pats ļauņākais tomēr nenotiks, lai cik slikti arī nebūtu. [...] Tas ir arī veids, kā izrauties no ikdienas un ikdienišķās pasaules.”³⁴

S. Kings uzskata, ka šausmu žanrs ir vilinošs, jo tas ļauj lasītājā atraisīt personiskās sajūtas un fantāziju – asociēt darbu ar personiskajām bailēm un pieredzēt ko vairāk kā tikai tekstu, kas rakstīts uz papīra. Tas ļauj pieredzēt ikdienā neiespējamo un vienlaikus sniedz mierinājumu, ka realitātē notiekošais nebūtu iespējams.

³³ King, Stephen. *Danse Macabre*, 25.p.

³⁴ Underwood, Tim and Miller, Chuck, editors. *Bare Bones: Conversations on Terror with Stephen King*. New York: Warner Books, 1988. 3.p.

Cilvēkus aizrauj šausmu žanrs, jo tiem patīk lasīt starp rindiņām. Jebkuram šausmu žanra darbam ir zemteksts. Starp rindiņām slēpjas spriedze.³⁵

Autors atzīst, ka viens no galvenajiem elementiem šausmu žanrā ir spriedzes izraisīšana lasītājā. Svarīgi, lai notikumu gaita nebūtu paredzama un, lai lasītājs atrastos emocionālā un neziņas pilnā stāvoklī, kurā klātesošas ir arī bailes.

S. Kings arī izteicies, ka šausmu žanrs saistāms ar vienu no cilvēces lielākajām kopīgajām bailēm – bailēm no nāves:

„Vēl viens iemesls, kāpēc lasām šausmu žanra darbus ir tāpēc, ka tas ir kā izmēģinājums pirms nāves. Tas ir veids, kā sagatavoties. Nāve ir vienīgais, kas agrāk vai vēlāk skar mūs visus.”³⁶

Nāve ir tēma, kas sabiedrībā netiek plaši apspriesta, tā vienmēr saistāma ar negatīvām emocijām un arī ar noslēpumaino, jo neviens nespēj precīzi pateikt kas tieši mūs sagaida pēc nāves. Saskaršanās ar sev tuvo cilvēku nāvi ir smags emocionāls pārdzīvojums, šīs sajūtas izprotamas tikai pašam tās piedzīvojot. Tāpēc sabiedrībā eksistē interese par nāvi, jo tā ir neizbēgama visu cilvēku dzīvēs.

Sabiedrības interese par šausminošo laika gaitā nav mazinājusies. Šausmu žanrs ir īpaši populārs un iecienīts starp gados jaunākajiem lasītājiem un skatītājiem. Pats autors par to izteicies:

„Šausmu žanrs orientējas uz gados jaunāku mērķauditoriju, jo vecāki cilvēki šīs šausmas ir jau pieredzējuši savā reālajā dzīvē. Tā ir dažāda veida sāpīga pieredze, kuru atkal izdzīvot vairs nav nepieciešams. Jauniešus šausmu žanrs vilina, jo viņi šīs šausmas – tuvinieku nāvi un slimības bieži vien nav pieredzējuši.”³⁷

Šis aspekts norāda uz to, ka daudzus šausmu žanrs interesē ziņkāres dēļ – lai uzzinātu vairāk par sabiedrībā noklusētām un maz apspriestām tēmām. Agrīnā vecumā daudzi vēl nav saskārušies ar traģiskiem dzīves notikumiem, tāpēc rodas interese par šausminošo, lai iegūtu plašāku personīgo pieredzi un ieskatu negatīvajos dzīves notikumos.

³⁵ Underwood, Tim and Miller, Chuck, editors. *Bare Bones: Conversations on Terror with Stephen King*, 5.p.

³⁶ Turpat, 10.p.

³⁷ Turpat, 11.p.

S. Kinga ievērojamā popularitāte saistāma arī ar šausmu žanra popularitāti un attīstību amerikāņu kultūrā. ASV ir valsts, kurā katru gadu tiek radīti arvien jauni šausmu žanra darbi – gan kino, gan daiļliteratūrā. Šos darbus atzinīgi novērtē plašas mērķauditorijas, šausmu žanrs kļuvis par sava veida izklaidi – tā elementi sastopami dažādās kultūras sfērās – izklaides industrijā, videospēlēs, teātrī, tēlotājmākslā un citur.³⁸

Jau vairāk kā pusotru desmitgadi šausmu žanrs piedzīvojis savu uzplaukumu kā nozīmīgs masu estētikas stimulators, it īpaši tas attiecināms uz ASV. Tas varētu tikt uzskatīts par visilgāk pastāvošo, visplašāk pieejamo pastāvīgāko žanru periodā pēc Vjetnamas kara. Šausmu romāni šķiet pieejami ganrīz ikvienā lielā un mazākā veikalā, un jauni darbi parādās neiedomājamā ātrumā. Šausmu romānu un antoloģiju pieplūdums šobrīd ir tik pat neapturams un neizbēgams kā monstri, kas tajos attēloti. Viens no šī žanra pārstāvjiem, Stīvens Kings, ir īpaši atpazīstams.³⁹

Šausmu žanrs mūsdienās kļuvis par sabiedrības masu patēriņa produktu, īpaši tas attiecināms uz rietumu un Amerikas kultūru. Tas ir viegli pieejams, un tas saistāms ar ievērojamo sabiedrības pieprasījumu pēc tā.

ASV ļaunums gūst izpausmi visās izklaides formās: filmās, TV šovos, stāstos, atrakciju parkos, videospēlēs, mūzikā un mītos. Taču, teikt, ka amerikāņi pārvērš ļauno izklaidē nav tas pats, kas teikt, ka tie ļaunumu trivializē. Tieši pretēji, plašsaziņas līdzekļi un popkultūra ir Amerikas kultūras krustceles, tā ir vieta, kur dažādas izcelsmes, vecuma, rasu un dzimuma piederīgajiem ir kopīga tikšanās vieta, kur iespējams sev uzdot morālus jautājumus par ļaunuma dabu.⁴⁰

Sabiedrības interese par šausminošo ir viens no galvenajiem iemesliem, kas S. Kingu padarījis slavenu. Autors veicinājis šausmu žanra pieejamību sabiedrībā un kultūrā, viņa vārds ir pazīstams gandrīz jebkuram Amerikas iedzīvotājam, pat ja tas nav iepazinies ar darbu saturu. Savā daiļradē autors atspoguļojis Amerikas kultūras tumšo pusi – sabiedrībā valdošās bailes un problēmas.

³⁸Packer, Sharon and Pennington, Jody, editors. *A History of Evil in Popular Culture: What Hannibal Lecter, Stephen King and Vampires Reveal About America*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2014. 16.p.

³⁹ Carroll, Noel. *The Philosophy of Horror: Or, Paradoxes of the Heart*. New York: Routledge, 1990. 1.p.

⁴⁰ Packer, Sharon and Pennington, Jody, editors. *A History of Evil in Popular Culture: What Hannibal Lecter, Stephen King and Vampires Reveal About America*, 16.p.

Šajā nodaļā secināts, ka S. Kings ir nozīmīgs šausmu žanra pārstāvis, jo laikā, kad publicēti viņa nozīmīgākie darbi, šausmu žanrs kļuvis sabiedrībā arvien atzītāks un iecienītāks. S. Kinga grāmatu pārdošanas apjomi parāda, ka sabiedrībai šādi darbi ir nepieciešami, kā arī to, ka arī šausmu žanrā autoram ir iespēja parādīt savu literāro talantu un radīt ko ievērojamu. S. Kinga daiļradi raksturo dažādu žanru izmantojums, stāstnieka talants, un spēja pārdabisko apvienot ar reālistisko. S. Kinga daiļradei raksturīga eklektika, taču šausmu žanra iezīmes tajā ir vienmēr klātesošas. Autors savos darbos izmantojis galvenās emocijas, spriedzi, un bērnības un pasakas motīvus, lai radītu bailes lasītājā. S. Kings savos darbos spēj parādīt, ka šausminošais var slēpties ne tikai pārdabiskajā, bet arī ikdienišķajā. S. Kings šausmu žanru bagātinājis ar izklaides elementu, parādot, ka bailes un šausmas var būt arī izklaidējošas, viņš tajās centies iekļaut arī pozitīvo aspektu un humoru. Autors šausmu žanrā veicinājis amerikāņu kultūras attēlojumu un atpazīstamību. Rakstnieks savā daiļradē iekļāvis dažādas tēmas, kas atspoguļo ne tikai amerikāņu sabiedrības, bet arī visas pasaules aktualitātes. Autors parādījis divējādu skatījumu uz amerikāņu kultūru, tas ir gan kritisks, gan informatīvs, gan arī pozitīvs. S. Kinga radītais literatūras mantojums atklāj rakstnieka plašo un daudzpusīgo darbības spektru un viņa spēju uzrunāt ievērojamu skaitu lasītāju visā pasaulē. S. Kinga darbi ir pierādījums šausmu žanra spējai turpināt savu attīstību arī nākotnē, kā arī spējai attēlot jaunus inovatīvus motīvus, un veiksmīgi pārstrādāt tradicionālos. S. Kings itekmējis ne tikai šausmu literatūru, bet arī šausmu kino, jo lielai daļai autora darbu veidotas filmu ekranizācijas, starp kurām daudzas ir atzinīgi novērtētas un nav tikušas aizmirstas arī pēc vairākiem gadiem. S. Kinga daiļrade ir pierādījums tam, ka šausmu žanrā iespējams ietvert simbolisku vēstījumu, kas spēj uzrunāt lielu lasītāju skaitu visā pasaulē.

3. STĪVENA KINGA LITERĀRĀS DAIĻRADES SIMBOLU ANALĪZE

Stīvena Kinga daiļrade piedāvā plašu simbolu spektru, uz to norāda autora ievērojamais publicēto darbu skaits, kā arī informācijas daudzums, kas tajos ietverts. Gandrīz visiem S. Kinga darbiem piemērojamas kādas šausmu literatūras iezīmes, tāpēc tie saistāmi ar šim žanram raksturīgajiem simboliem. Autoram svarīgi izmantot tādus simbolus, kas radītu bailes lasītājā, izraisītu emocijas, kā arī spētu radīt spriedzi un veidotu neparedzamu notikumu gaitu. Uz šausmu žanrā ietverto simbolu nozīmi norādījis arī pats autors:

„Freidisti uzskata, ka mūsu sapņi ir simboliski. Liela daļa šausmu un murgu, kas atspoguļotas grāmatās un filmās ir simboliskas. Es varētu runāt par vampīriem vai vilkačiem... taču aiz tā visa, starp rindiņām slēpjas spriedze, bailes un kopumā pavisam kas cits.”⁴¹

Tādējādi autors atzinis, ka aiz šausmu attēlojuma slēpjas arī kāds dziļāks vēstījums. S. Kings, un arī daudzi citu šausmu žanra pārstāvji savos darbos neattēlo tikai biedējošus un nepatīkamus notikumus, tie simbolizē arī ko vairāk, gan cilvēka dabas, gan arī sabiedrības netikumus un problēmas kopumā. Darbā biedējoša šķiet ne tikai attēlotā situācija, bet arī kādas citas, asociatīvas situācijas iespējamība.

Šausmu žanra simboliskā izpausme S. Kingam iedalās divās daļās: personiskajās un kultūras bailēs. Kultūras bailes ietver politiskos, ekonomiskos un fiziskos, piemēram, invāzijas draudus. Personiskās bailes ietver tādus aspektus kā, piemēram, bailes no tumsas, slēgtām telpām, insektiem, nāves un citiem.⁴²

S. Kinga daiļrade piedāvā simbolus, kas uz lasītāju var iedarboties divējādā veidā, viens no tiem ir personiskais, savukārt otrs ir kultūrai un visai sabiedrībai piederošs simbolu veids.

Šausmu žanra skatījums ir diezgan pesimistisks, taču tas nemazina sabiedrības interesi par to. Tas norāda, ka sabiedrībai ir nepieciešamas kāds līdzsvars starp pozitīvo un

⁴¹ Underwood, Tim and Miller, Chuck, editors. *Bare Bones: Conversations on Terror with Stephen King*, 6.p.

⁴² Strengell, Heidi. *Dissecting Stephen King: From the Gothic to Literary Naturalism*, 24.p.

negatīvo ikdienas dzīvē, un tāpēc šausmu literatūras, tostarp tās simbolu analizēšana un pētniecība ir svarīga mūsdienu sabiedrības un kultūras attīstības skatījumā.

Rakstnieka radītie simboli iedalāmi dažādās kategorijās, taču īpaši svarīga ir romānu varoņu un tēlu analīze, jo tie vispilnīgāk atklāj daiļdarba nozīmi. Šajā aspektā nozīmīga ir arī autora prasme atveidot reālistiskus un piesātinātus tēlus. Vide ir otrs elements, kas S. Kinga darbos funkcionē kā simbols, jo autors pastāvīgi izmanto noteiktas vides iezīmes. Vides attēlojums arī parāda autora prasmi radīt detalizētus un kultūrvēsturisku informāciju saturošus vides atveidojumus. Vide ir plašs simbols, kas sevī ietver vairākus citus simbolus, piemēram dažādus objektus, ar kuriem saskarē nonāk daiļdarba varoņi. Objektu simboliskā nozīme ir koncentrētāka, taču arī tie spēj uzrunāt lasītāju un izraisīt dažādas asociācijas, kas saistītas ar ko vairāk, nekā tikai darba sižetu. Svarīga ir arī verbālo simbolu analīze, jo tie veido darba struktūru, kā arī ir nozīmīgi ka tie bieži vien sevī neietver elementu vizuālo atspoguļojumu. Visi šie elementi – tēli, vide, objekti un arī verbālie simboli veido S. Kinga darbu kopainu, kurā šausminošais slēpjas ne tikai pardabiskajā, bet arī ikdienišķajā. Šīs simbolu kategorijas ir savstarpēji saistītas un papildina viena otru, kā arī atklāj darba vēstījumu. Autors daiļradē bieži izmantojis simbolus, kam raksturīgas kopīgas un līdzīgas iezīmes, šīs iezīmes norāda, ka pastāv konkrēti simboli, kas spēj izraisīt baiļu sajūtu lasītājā, uz to norāda kopējo iezīmju kvantitatīvais aspekts. Šausmu žanram raksturīgo simbolu analīze ir nozīmīga arī cilvēka emociju un psiholoģisko procesu izpētē, jo bailes ir emocijas, kas cilvēka raksturā ir vienmēr klātesošas, kā arī ietekmē personības attīstību un izturēšanās veidu.

3.1. Romānu varoņi un tēli kā simboli S. Kinga darbos

Literārā darbā izmantotie varoņi ir viens no nozīmīgākajiem elementiem, kas veido stāstu un atklāj tā vēstījumu. Varoņi ir elementi, kuros autors var iekļaut ļoti plašu vai arī ierobežotu dažādu aspektu un iezīmju kopumu, kas var sniegt nozīmīgu informācijas daudzumu un atklāt dažādas interpretācijas iespējas. Tāpēc autoram svarīgi darbos attēlot varoņus, kas darbojas arī kā simboli un norāda uz kādu citu, ne tikai tiešo nozīmi, kas

saistāma ar sižeta līniju. Veiksmīgs varoņa kā simbola izmantojums palīdz uzrunāt lasītāju dažādos līmeņos un izraisīt dažādas asociācijas.

Stīvens Kings savas daiļrades ietvaros radījis vairākus spilgtus un ticamus tēlus un varoņus, kas darbojas kā daiļdarba simboli. Viņa daiļradē dominē vīriešu tēli, īpaši rakstnieki, taču viņam izdevies radīt arī veiksmīgus sievietes tēlus. Autors radījis varoņus, kas kļuvuši par sava veida ikonām populārajā kultūrā, piemēram, Kerija Vaita no romāna „Kerija”, Džeks Torrenss romānā „Mirdzums” vai dejojošais klauns no romāna „TAS”. Šos tēlus autors izmantojis, lai iedvestu bailes lasītājam, savukārt to popularitāti ievērojami veicinājušas filmu ekranizācijas.

Kā pirmais starp nozīmīgākajiem romānu varoņiem minams Kerijas tēls no S. Kinga pirmā publicētā romāna „Kerija”. Šis tēls joprojām ir populārs mūsdienu sabiedrībā, it īpaši amerikāņu kultūrā. Kerija ir pusaugu vecuma meitene, kura mācās vidusskolā un kurai piemīt telekinēzes spējas. Viņas ikdienas dzīve nav viegla, jo Keriju apsmej skolas biedri, kā arī tātē, ka viņas māte ir pārliecināta kristiete, kura dažādos neordināros veidos cenšas ierobežot meitas dzīvi. Stāsta gaitā Kerija piedzīvo iekšējo transformāciju, kas notiek pamazām, atklājot sevī telekinēzes spējas, un stāsta beigās viņa triumfē, atbēdoties visiem, kas viņai darījuši pāri, tostarp arī mātei, taču pašai ejot bojā. Pats autors izteicies, ka Kerija simbolizē sievietes emancipāciju un atbrīvošanos 20. gadsimtā.

„Kerija” lielākoties stāsta par to, kā sieviete atklāj sava spēka iespējas un par to, kas vīriešus biedē sievietēs un viņu seksualitātē. Pats rakstnieks atzīst, ka darbs ir sarakstīts 1973. gadā, laikā, kad viņš pilnībā apzinājies, ko dzimumu līdztiesība nozīmē gan viņam pašam personīgi, gan arī visam pārējam vīriešu dzimumam. [...] Kerija ir sieviete, kas pirmo reizi apzinās savu spēku un pilnībā to izjūt grāmatas beigās.⁴³

Kerija ir simbols, kurā autors ietvēris nozīmīgu 20. gadsimta aktualitāti – dzimumu līdztiesību. Šo romāna varoni autors atveidojis inovatīvā veidā un kā spēcīgu sabiedrības aktualitāšu simbolu. S. Kings parāda sievietes lomu sabiedrībā – to, ka viņas nav pietiekoši novērtētas, un, ka sievietēm patiesībā piemīt ievērojamas spējas un spēks, ko apkārtējie nenovērtē.

⁴³ Badley, Linda. *Writing Horror and the Body: The Fiction of Stephen King, Clive Barker, and Anne Rice*, 10.p.

Kerija ir gan monstros, gan upuris, gan varonis, un lasītājs identificējas ar katru no tiem. Feminisms bija tas, kas Kerijai deva iespēju, sniedza jaunu valodu tās viktimizācijai un jaunu spēku dusmām, kas spēj novest līdz šaušalīgajai atriebībai.⁴⁴

Lai gan Kerija stāsta beigās triumfē, viņa tomēr visa stāsta gaitā ir upura lomā – viņa iekšēji mainās un iegūst jaunu pārlicību, kļūst par citu „es”, taču beigās ir un paliek upuris, kas cieš no savas un arī apkārtējo rīcības. Romāns noslēdzas ar vairāku varoņu, to skaitā arī Kerijas nāvi. Kerijas bojāeja ir traģiska, jo viņa mirst no ievainojumiem, ko radījusi meitenes māte, sadurot viņu ar nazi. Stāsta beigās Kerija piedzīvo vislielāko netaisnību no visām, jo viņu nogalina māte, kas devusi viņai dzīvību. Kerijas, kā traģiskas varones attēlojums ir neizbēgams, jo arī mājās viņa tiek pakļauta mātes teroram un kontrolei. Autors attēlojis traģēdiju tās augstākajā pakāpē, kurā nāve ir neizbēgama, jo tā ir vienīgā izeja no konkrētās situācijas. Reliģiskais aspekts šajā darbā norāda uz sekām, ko izraisa pārlicēka aizraušanās ar kristietību vai kādu citu reliģiju. S. Kings parāda, ka varonei, kuras dzīvi ierobežo ar reliģiju pārlicēku aizrāvusies māte, ir grūti iekļauties mūsdienu laicīgajā sabiedrībā. Tas attēlo reliģijas nozīmes mazināšanos mūsdienu sabiedrībā, kā arī sabiedrības neiecietīgo izturēšanos pret tās vērtībām.

Šis romāns turpina pašas senākās šausmu žanra iezīmes un veidots pasakai līdzīgā veidā – galvenā varone romānā gatavojas skolas ballei un vēlas uz to doties kopā ar savu sapņu princi, taču šī ir pasaka ar nelaimīgām beigām. Tieši tāpēc romāns spējis aizraut tik daudzus – pasakai līdzīgais stāsts norāda uz senlaiku pasaku tradīcijām, tās var atgādināt lasītājam par bailēm, kas izjustas bērnībā, tādējādi izraisot īpaši spēcīgu baiļu efektu.

Romāna popularitāte 21. gadsimtā varētu būt saistāma ar nozīmīgu problēmu, kas īpaši izteikta ASV, taču pastāv arī citās valstīs – tā ir bērnu un jauniešu vardarbīgā izturēšanās un citu pazemošana skolās, kas reizēm beidzas ar traumatisku vai pat letālu iznākumu. Septiņdesmitajos gados šī problēma nebija īpaši aktuāla, taču mūsdienās tās aktualitāte arvien pieaug, tas īpaši attiecināms uz ASV skolām. Kerijas asiņainā atriebība stāsta beigās atgādina apšaudes un nāves gadījumus mūsdienu skolās, kuru izraisītāji ir skolnieki, pret kuriem citi izturējušies negatīvi. Iespējams, tieši šī iemesla dēļ „Kerija”

⁴⁴ Badley, Linda. *Writing Horror and the Body: The Fiction of Stephen King, Clive Barker, and Anne Rice*, 10.p.

joprojām spēj uzrunāt plašu lasītāju loku, jo romāna sižets nav zaudējis aktualitāti jau vairāk kā 40 gadu garumā.

Kā vēl viens nozīmīgs sievietes tēls S. Kinga agrīnajā daiļradē minams Čārlijas tēls romānā „Uguns aizsācēja”. Šai varonei piemīt vairākas Kerijai līdzīgas iezīmes – viņa spēj ar prāta palīdzību radīt uguni emocionālu uzplūdu brīžos. Tāpat kā Kerija, arī Čārlija savas spējas atklāj pamazām un tikai stāsta beigās izpauž tās pilnībā. Atšķirībā no Kerijas, Čārlija ir bērns un viņai ir kāds, kas ir viņas pusē – tas ir meitenes tēvs, ar kuru kopā viņa pavada laiku, pastāvīgi bēgot un slēpjoties no valdības sūfītiem pārstāvjiem, kas meklē Čārliju, lai pakļautu viņu eksperimentiem. Tāpat kā Kerija, arī Čārlija stāsta beigās savas spējas apgūst un izpauž pilnībā, radot bīstamu, uguns vadītu uzbrukumu, kura laikā atriebjas tiem, kas vajājuši meiteni un viņas tēvu. Zaudējusi tēvu, Čārlija romāna beigās izdzīvo, un ir gatava savu cīņu turpināt tālāk, izpaužot medijiem informāciju par valdības slepeno rīcību. Čārlija ir varonis – bērns, kurā S. Kings sakopojis ievērojamu spēku un izturību, kā arī pakļāvis to smagām grūtībām un pārdzīvojumiem. Atšķirībā no Kerijas, Čārlija pamazām iemācās savas spējas kontrolēt un pielietot nepieciešamības gadījumā. Čārlija ir varone – cīnītāja, kas romāna beigās izdzīvo pateicoties saviem spēkiem.

Lai gan romānā “Uguns aizsācēja” nav atsauču uz bibliskiem, mītiskiem vai pasaku motīviem, tas atsaucas uz Jēzus bērna un arī Herkulesa vajāšanu. Darbā rezonējas arī pasakas par “Skaistuli un briesmoni” motīvs.⁴⁵

Vajāšanas motīvs parādās visā stāsta gaitā, jo Čārlija un viņas tēvs pastāvīgi bēguļo no valdības sūfītiem aģentiem. Pat esot ieslodzītai, Čārlija tiek vajāta, jo no varones tiek sagaidīts viņas spēju pielietojums, taču meitene atsakās tās atklāt. Skaistules un briesmoņa motīvs attiecināms uz Čārlijas un viņas galvenā vajātāja Džona Reinbirda savstarpējām attiecībām. Viņš aprakstīts kā nepievilcīgs tēls, kura galvenais nodoms ir sagūstīt Čārliju un pēc tam arī nogalināt, taču viņš iegūst meitenes uzticību un abu starpā izveidojas abpusējas simpātijas. Čārlijas tēls romānā turpina ideju par sieviešu emancipāciju un parāda šī sabiedrības fenomena attīstības progresu.

Romānā „Seilemas liktenis” autors atspoguļojis dzīvi Menas štata Seilemas mazpilsētā, kurā iekļāvis arī plašu varoņu loku, kas romānā parādās gan izvērsti, gan fragmentāri. Viens no romāna galvenajiem varoņiem ir Kurts Bārlovs, kurš ir izteikti

⁴⁵ Strengell, Heidi. *Dissecting Stephen King: From the Gothic to Literary Naturalism*. 170.p.

negatīvs vampīra tēls. Šis tēls ir arī ļoti noslēpumains, jo autors Bārlova iezīmes un nolūkus atklāj pamazām. Tas ir mistisks tēls, par kuru tiek atklāts salīdzinoši nedaudz. Stāsta sižets norisinās lēnā un nesteidzīgā gaitā, taču tas jau no paša sākuma ir spriedzes pilns. Bārlova tēls ir biedējošs, jo lasītājs par to zina visai maz, tāpēc šī tēla rīcība ir neprognozējama. Tas palīdz autoram lasītājā radīt bailes no nezināmā, neizskaidrojamā un neparedzamā.

Vampīri un zombiji ir piedzīvojuši lielu piekrišanu pēdējo gadu laikā. To popularitāte izvirza jautājumus par to, kā attēlotais atspoguļo nevis reālo pasauli, bet gan kolektīvos uzskatus un priekšstatus par pasauli mums apkārt, tai skaitā arī bailes.⁴⁶

Vampīra tēla aktualitāte mūsdienās norāda uz tradīciju turpināšanos, kā arī cilvēces kolektīvajām bailēm, kas nav mainījušās jau vairāku gadsimtu garumā. Vampīra tēls pastāvējis dažādās kultūrās jau gadsimtiem ilgi, tas parasti bijis saistīts ar asinīm un dzīvības spēka atņemšanu. Bārlova tēls romānā simbolizē cilvēces kopējās bailes, kas nav pārvarētas arī mūsdienās. Tās radušās un pārmantotas no paaudzes paaudzē ar dažādu mītu un stāstu palīdzību. Šis tēls norāda arī uz cilvēka nespēju samierināties ar to, ka visu nav iespējams izskaidrot. Vampīra tēls šajā romānā simbolizē mistisko un neizskaidrojamo, jo arī paša romāna varoņi ilgstoši atsakās noticēt tā esamībai un draudiem.

Vampīra tēla lietojums saistāms ar tā simbolisko fleksibilitāti un piemērojamību, to izmantojums norāda uz vairāku nozīmju iespējamību. Vampīra tēls var simbolizēt slimību, invāziju vai epidēmiju, kā arī kolonizāciju un nacionālismu, tas var kalpot kā metafora dzimumu līdztiesības, seksualitātes un apspiestības tēmām, kā arī sabiedrības šķiru un kapitālisma simbols, vai arī kā jebkurš cits simbols, kas saistāms ar ekspluatējošām savstarpējām attiecībām.⁴⁷

Vampīra tēls ir daudznozīmīgs simbols, kura nozīme parasti ir negatīva, tā ietver attiecību atspoguļojumu, kurā viena no pusēm ir dominējoša. Šāda tēla lietojums piešķir darbam vairāku nozīmju iespējamību. Autors izmantojis tēlu, kas bieži attēlots Eiropas literatūras tradīcijās, taču, transformējot to amerikāņu kultūrā, S. Kings piešķir tam jaunu

⁴⁶ Packer, Sharon and Pennington, Jody, editors. *A History of Evil in Popular Culture: What Hannibal Lecter, Stephen King and Vampires Reveal About America*, 20.p.

⁴⁷ Jones, Darryl. *Horror: A Thematic History in Fiction and Film*, 71.p.

oriģinalitāti. Tas ir simbols, kas veiksmīgi izmantojams dažādu sabiedrības problēmu atspoguļojumā.

„Seilemas liktenī” S. Kings iekļāvis arī bērna tēlu kā vienu no galvenajiem varoņiem. Marks Petrijs ir mazs zēns, kurš ir viens no nedaudzajiem, kas stāsta beigās izdzīvo. Markam palīdz viņa apķērība un drosme, kā arī zināšanas par monstriem, par kuriem viņš interesējas ikdienā. Autors izmantojis bērna tēlu, kurš veiksmīgāk kā pieaugušie tiek galā ar neizskaidrojamām problēmsituācijām, jo bērna prāts ir uztverē brīvāks kā pieaugušo un nenoliedz pārdabisku izskaidrojumu iespējamību. Marka tēls atspoguļo bērna pasauli kā brīvāku un piedzīvojumiem un iztēles bagātāku, jo bērni atrodas agrīnā pasaules izzināšanas stadijā. Marks simbolizē arī cilvēka „iekšējo bērnu” – sajūtu, no kuras daudzi izaug, taču to iespējams sevī saglabāt un atsaukt atmiņā, lai padarītu krāsaināku savu ikdienu. Marka tēls parāda, ka bērna iekšējā pasaulē nav tik daudz ierobežojumu un aizspriedumu kā pieaugušo, tas ir arī viens no iemesliem, kas Markam palīdz izglābties stāsta beigās.

Iztēle ir kā acs – tā ir apbrīnojama acs, kas brīvi uztver apkārt notiekošo. Bērnos šī acs redz ar 20/20 skaidrību, savukārt pieaugušajiem tā kļūst neskaidra.⁴⁸ Iztēle ir tā, kas atšķir bērnus no pieaugušajiem. Pieaugušie, kam nepiemīt iztēle ir visbaisākie no visiem monstriem. Tāpēc autors izmantojis rakstnieka tēlu, kas spēj atgriezties bērniības dimensijā un atmiņās. Lai gan bērni S. Kinga darbos ir upura lomā, tiem piemīt izdzīvošanas spējas, kas pieaugot tiek zaudētas.⁴⁹

„Seilemas liktenī” Marka Petrija tēls atbilst pašam autoram jaunībā, savukārt viņa partneris jeb līdzinieks stāstā ir Bens Mīrss – rakstnieks, kurš ieradies pilsētīnā, lai rakstītu savu nākamo grāmatu.⁵⁰

Marka Petrija tēls, tāpat kā S. Kings, bērniībā aizrāvis ar šausmu komiksiem un filmām. Marks ir daudzšķautņains tēls, jo romānā simbolizē arī rakstnieku Benu Mīrsu bērniībā. Bena Mīrsa tēls arī atbilst autoram, jo viņš, tāpat kā S. Kings dzimis Menas štata mazpilsētā, kur ieradies, lai rastu iedvesmu savai nākamajai grāmatai. Bens Mīrss ir

⁴⁸ King, Stephen. *Danse Macabre*, 407.p.

⁴⁹ Strengell, Heidi. *Dissecting Stephen King: From the Gothic to Literary Naturalism*, 14.p.

⁵⁰ Jones, Darryl. *Horror: A Thematic History in Fiction and Film*, 140.p.

rakstnieks, kurš plašāk pazīstams tikai ar vienu darbu – tāpat kā S. Kings, kurš līdz tam bija publicējis savu pirmo veiksmīgo romānu „Kerija”.

Rakstnieku kā vienu no galvenajiem varoņiem S. Kings izmantojis arī vairākos citos darbos, piemēram, Džeka Torensa tēls romānā „Mirdzums”, Pols Šeldons romānā „Mizerija”, Džeimss Gārdeners romānā „Tominokeri” un citi. Tas norāda uz autora vēlmi darbā iekļaut savu personīgo pieredzi, kā arī ieskatu rakstnieka kā personības un radošas profesijas pārstāvja iekšējā pasaulē un ikdienā. Šis paņēmieni ļauj lasītājam uzzināt vairāk par rakstnieka dzīvi un sajūtām, kā arī rada ciešāku saikni starp lasītāju un darba autoru. Šādu tēlu izmantojums ir īpaši raksturīgs S. Kinga daiļradei, tas saistams ar postmodernisma literatūras tradīciju personīgā veidā uzrunāt lasītāju un radīt ciešāku saikni starp darba autoru un mērķauditoriju. Šajos darbos izmantotie rakstnieku tēli simbolizē grūtības, kuras ikdienā pieredz rakstnieka profesijas pārstāvji. Populāri rakstnieki ir pakļauti spriedzei, lai radītu arvien jaunus veiksmīgus un lasītāju atzītus darbus. Jaunu oriģinālu ideju ģenerēšana, kā arī saistoša teksta radīšana prasa ievērojamu atdevi un smagu darbu. Šīs grūtības varētu būt saistāmas ar problēmām, kuras piedzīvo rakstnieku tēli, kas attēloti S. Kinga darbos.

Kā īpaši personisks stāsts minams romāns „Tominokeri”, kas dēvējams par zinātniskās fantastikas žanra darbu, tas vēsta par zemē apslēptu citplanētiešu kuģi, kuru pamazām atklāj sieviete vārdā Roberta Andersone un viņas draugs – Džeimss Gārdeners. „Tominokeri” ir apjomīgs darbs, kurā autors iekļāvis daudzpusīgu varoņu skaitu, tajā ir vairākas paralēlas sižeta līnijas. S. Kings to sarakstījis laikā, kad pats cīnījies ar atkarībām⁵¹ – no alkohola atkarības cieš arī viens no romāna galvenajiem varoņiem – Dž. Gārdeners. Sižeta gaitā viņa atkarība progresē un rodas iespaids, ka šis varonis simbolizē autoru pašu viņa dzīves grūtībās. Romānu kopumā caurvij atkarības un pakļautības tēma, visi tā varoņi tiek pakļauti hipnozei vai transam līdzīgam stāvoklim. Darbā aprakstītais kosmosa kuģis pamazām ietekmē visus pilsētiņas iedzīvotājus un rada izmaiņas viņu izturēšanās veidā un domāšanā, kuras viņi paši nepamana. Romānā autoram izdevies panākt un ieviest smagnēju pakļautības un apsēstības izjūtu, kas stāsta gaitā pieņemas spēkā tāpat kā atkarība. Pats kosmosa kuģis attēlots kā atkarības izraisītājs, kā zemē ierakts svešķermenis.

⁵¹ Bleiler, Richard, editor. *Supernatural Fiction Writers: Contemporary Fantasy and Horror: Volume II*. New York: Charles Scribner's Sons, 2003. 531.p.

Tas stāsta gaitā tiek atklāts pamazām, kas ir tipiska S. Kinga darbu iezīme – sižeta attīstību virzīt lēnām, taču tai pat laikā noturēt nerimstošu lasītāja uzmanību. Šo darbu S. Kings sarakstījis laika posmā, kad pārdzīvojis vissmagāko posmu savā narkotisko vielu atkarības pieredzē. Laika posmā pēc šī darba viņš uzveicis atkarību un tad atsācis rakstīt pēc ilgāka pārtraukuma un sarakstījis vairākus darbus, kuri pārdošanas apjomos nav pārsnieguši agrīnos darbus, taču bijuši kritiķu atzinīgi novērtēti un pierādījuši S. Kinga kā daudzpusīga un oriģināla rakstnieka meistarību, kurš laika gaitā savas prasmes attīstījis un pilnveidojis.

Nozīmīgs rakstnieka tēls iekļauts arī romānā „Mizerija”, kura centrālie tēli ir rakstnieks Pols Šeldons un viņa talanta cienītāja Annija Vailksa, kas rakstnieku pēc autoavārijas atradusi mežā un sagūstījusi, lai viņš uzrakstītu turpinājumu savai slavenāko grāmatu sērijai par meiteni vārdā Mizerija. Šajā romānā nav nekā no pārdabiskā, tajā attēlotā situācija būtu iespējama arī reālajā dzīvē, taču S. Kingam darbā izdevies ietvert saviem romāniem raksturīgo šausmu un baiļu noskaņu. Annijas Vailksas tēls ir neparasts, jo viņa atveidota kā garīgi nelīdzsvarota sieviete, kas gatava darīt jebko, pat fiziski iespaidot P. Šeldonu, lai autors uzrakstītu grāmatu pēc viņas ieskatiem.

Romānā „Mizerija” autors šķietami atspoguļo vienas no savām personiskajām raizēm par rakstnieku, kuru ieslodzījis un piespiedis rakstīt viens no viņa apsēstajiem faniem.⁵²

Annijas Vailksas tēls atspoguļo arī citas autora raizes – nepārzinot rakstīšanas procesu, viņa atveido „pastāvīgā lasītāja” (*constant reader*) modeli, kas atšķiras no autora un nepakļaujas tā kontrolei.⁵³

Abi romāna centrālie varoņi simbolizē attiecības un spriedzi starp daiļdarba autoru un lasītāju. Lasītājam jeb mērķauditorijai vienmēr ir noteiktas gaidas un vēlmes attiecībā pret jauniem autora darbiem. Lasītājs vēlas sagaidīt ko jaunu, taču tajā pat laikā ierastu un konkrētajam autoram raksturīgu. Šie tēli atspoguļo to, cik ļoti lasītājs patiesībā ierobežo autoru savā vēlmē sagaidīt no autora ko konkrētu. Šādas vēlmes un gaidas rada spriedzi, jo autors nevar izpausties sev tīkamā un iecerētā virzienā. S. Kings parāda, ka paša radītais „pastāvīgais lasītājs” var darboties arī kā šķērslis un traucēklis. Pola Šeldona un Annijas Vailksas tēls parāda arī to, ka lasītājam ir maza izpratne un zināšanas par daiļdarba

⁵² Jones, Darryl. *Horror: A Thematic History in Fiction and Film*, 141.p.

⁵³ Turpat, 142.p.

tapšanas procesu un struktūru. Annijas Vilksas tēls „pastāvīgo lasītāju” attēlo kā savtīgu un egoistisku personību, kurai svarīgākas ir personiskās intereses, nevis autora pašizpaušmes brīvība. Annija ir tēls, kas simbolizē S. Kinga ielikšanu šausmu žanra rāmjos, jo tieši to no viņa sagaida lasītāji. Romāna varonis Pols Šeldons vairs nevēlas turpināt Mizerijas stāstu, lai varētu izmēģināt spēkus citā žanrā, taču gan Annija, gan daudzi citi viņa lasītāji ar to nebūtu apmierināti. Iespējams tāpēc tieši šis romāns ir pagrieziena punkts S. Kinga daiļradē, pēc kura viņa darbi kļūst koncentrētāki un meistarībā arvien ievērojamāki. Nozīmīgi, ka šajā romānā autors iekļāvis Annijas – sievietes tēlu kā dominējošo un izteikti negatīvo.

Monstra un arī varoņa funkcijas biežāk tiek piedēvētas vīriešiem, savukārt upura loma – sievietēm. Sieviešu tēli – monstri un arī varoņi, ja tādi tiek attēloti, tiek atveidoti, izmantojot maskulīnu uzvedības un arī ģērbšanās veidu.⁵⁴

Romānā Annija attēlota kā paliela auguma būtne, kas atspoguļota diezgan maskulīnā veidā, viņa ir agresīva un paranoiska, un fiziski spēcīga. Annijas kā negatīvā tēla izmantojums norāda arī uz sieviešu emancipācijas izpaušmēm sabiedrībā – 80. gadu beigās sievietes loma sabiedrībā bija ievērojami mainījusies un autors parāda, ka sieviete savās izpaušmēs spējīga uz to pašu, ko vīrietis. Taču Annijai Vilksai ir arī sievišķīgas iezīmes – viņa iecienījusi vēsturiskus mīlas romānus, tostarp arī „Mizeriju”. „Mizerijas” romāna turpinājums ir galvenais iemesls fiziskajām un morālajām ciešanām, kurām viņa pakļauj Polu Šeldonu. Annijas Vilksas rakstura iezīmju kopums norāda uz garīgas attīstības problēmām, kas ir viens no viņas izturēšanās iemesliem. Tas palīdz radīt tēlu, kas ir īpaši biedējošs, jo tā rīcība ir neprognozējama.

Garīgas saslimšanas var piemeklēt vidēji katru piekto cilvēku dzīves laikā, tātad gandrīz ikvienam ir iespēja ar tām saslimt. Garīgo slimību potenciāls ikvienā cilvēkā ir tas, kas uztur šausmu žanrā valdošo uzskatu par psihiski slimiem slepkavām.⁵⁵

⁵⁴ Clover, Carol J. *Men, Women, and Chain Saws: Gender in the Modern Horror Film*. New Jersey: Princeton University Press, 1992. 12.p.

⁵⁵ Packer, Sharon and Pennington, Jody, editors. *A History of Evil in Popular Culture: What Hannibal Lecter, Stephen King and Vampires Reveal About America*, 43.p.

Stāsta gaitā atklājas, ka Annija ir slepkava, kas savas dzīves laikā nogalinājusi vairākus cilvēkus, taču nav tikusi pieķerta. Tas padara šo varoni par īpaši draudīgu un cietsirdīgu būtni, un liek romāna varonim saprast, ka Annija ir spējīga uz jebko.

Upura lomā šajā darbā S. Kings nostādījis Polu Šeldonu, kurš upura lomu saglabā visu atlikušo dzīvi, jo stāsta kulminācijas brīdī Annija nogriež vienu no Pola kājām – šī rīcība atstāj fizisku iespaidu, kas ik dienu atgādina par baisajiem notikumiem. Annija ir simbolisks tēls, kas sevī ietver vairākas nozīmes. Stāsta gaitā viņa ir tā, kas izsniedz Polam pretsāpju zāles un padara viņu no tām atkarīgu. Šis aspekts norāda uz atkarībām, ar kurām cīnījies arī pats S. Kings. Pols Šeldons visa romāna gaitā cenšas aizbēgt un atbrīvoties no Annijas, taču viņa mēģinājumi vairākas reizes cieš neveiksmi, tas līdzinās atkarīga cilvēka cīņai ar narkotiskajām vielām. Romāna varoņu savstarpējās attiecības varētu simbolizēt autora paša bailes no apsēstiem faniem, kas mēdz vajāt savus elkus, sekot tiem, ielauzties to īpašumos un izteikt reālus draudus. Šis aspekts atspoguļo popularitātes drūmo un nepatīkamo pusi.

Upura tēlu S. Kings iekļāvis vairākos savos darbos, taču starp tiem īpaši izceļams romāns „Zaļā jūdze”. Romāna galvenais varonis ir Pols Edžkombss, no kura skatu punkta un pieredzes arī tiek atspoguļots stāstījums. Tas ir atmiņu stāsts, kuru Pols atminas, jau esot sirmā vecumā un dzīvojot veco ļaužu pansionātā. Viņš atceras laiku, kad strādājis vīriešu cietumā, kur sastapies ar neparastu apsūdzēto – Džonu Kofiju, kuram piemīt neizskaidrojamas dziedināšanas spējas. Džons ir apsūdzēts divu mazu meiteņu izvarošanā un nogalināšanā, taču stāsta gaitā top skaidrs, ka viņš nav vainīgs, bet gan centies meitenes izglābt un atdzīvināt. To saprot arī Pols, taču šajā situācijā ir bezpalīdzīgs, jo trūkst attiecīgo pierādījumu, kā arī tāpēc, ka Džonam ir garīgās attīstības traucējumi un viņš nespēj sevi pilnībā attaisnot. Džona Kofija tēls ir nozīmīgs, jo ietver sevī reliģisko aspektu – tas ir tēls, kas simbolizē Jēzu Kristu, kurš pasaulē ieradies, lai dziedinātu un palīdzētu, taču tiek nogalināts. Uz reliģisko aspektu norāda arī varoņa iniciāļu Džons Kofijs – *John Coffee* sakritība ar Jēzus Kristus vārdu – *Jesus Christ*. S. Kings izvēlējies šajā darbā attēlot varoni, kas apveltīts ar dievišķām spējām dziedināt citus. Nozīmīgs ir arī Džona vizuālais tēls, jo viņš attēlots kā liela auguma melnādains vīrietis, viņa izkats atstāj draudīgu iespaidu. Šis tēls palīdz autoram izaicināt stereotipus un rasisma problēmu, kas valdīja 30. gados – laika posmā, kad risinās romāna notikumi. Džona Kofija notiesāšanā lielu lomu

spēlē viņa ādas krāsa, un tieši tāpēc ir tik grūti pierādīt viņa nevainību. Dž. Kofija tēls simbolizē Jēzu Kristu dažādos aspektos – romānā neviens nespēj izskaidrot no kurienes viņš pēkšņi parādījies, šis varonis šķietami parādījies no zila gaisa. Netaisnīgais sods, kas piemērots varonim, kurš citiem cenšas tikai palīdzēt, arī apstiprina norādi uz reliģisku darba interpretāciju. Dž. Kofija dzīves posms, kas atspoguļots romānā, ir ciešanu un sāpju pilns, tāpat kā dzīve, ko pieredzējis Jēzus Kristus.

Šajā romānā autors iekļāvis arī negatīvus tēlus, tie cietumā valdošo atmosfēru padara īpaši skarbu un nepatīkamu, kā arī reālistisku. Kā viens no ļaunumu simbolizējošiem tēliem minams ieslodzītais vārdā Viljams Vartons. Vartons stāstā darbojas kā Dž. Kofija pretstats un simbolizē ļaunuma iemiesojumu. Dž. Kofijs ir notiesāts par noziegumu, kuru izdarījis Vartons, kurš gaida nāvessoda izpildi par citu no saviem noziegumiem. Vartona tēls ir biedējošs, jo viņš ir agresīvs, neparedzams, vardarbīgs un apveltīts ar ievērojamu spēku. Šis varonis sevī ietver visu iezīmju kopumu, kas parasti asociētas ar ļaunumu. Otrs izteikti negatīvais tēls ir Persijs Vetmors, kurš ir viens no cietuma apsargiem, un mēdz pret citiem izturēties nepamatoti cietsirdīgi. Nozīmīgi, ka autors vienu no centrālajiem negatīvajiem tēliem izvēlējis no ieslodzīto vidus, savukārt otru no cietuma apsargu vidus. Persijs Vetmors ir tēls, kurš izjauc cietuma darbinieku starpā valdošo harmoniju. Autors atklāti parāda, ka ļauna rīcība Persijam sagādā prieku, arī šī varoņa loma atspoguļo netaisnību, jo Persijs par savu rīcību netiek atbilstoši sodīts.

Reliģiskus tēlus S. Kings iekļāvis arī citos darbos, piemēram, romānā „Seilemas liktenis” nozīmīgs varonis ir Donalda Kalahana tēls, kurš ir vietējās katoļu baznīcas priesteris. Šis tēls ir nozīmīgs, jo viena no romāna galvenajām tēmām ir ticība un ticības spēks. Romānā visilgāk izdzīvo varoņi, kas visātrāk notic vampīru eksistencei.

D. Kalahans ir varonis, kurš romānā piedzīvo traģisku likteni, tas norāda, ka ar ticību Dievam vien nepietiek, lai uzveiktu un apturētu ļauno. Ir nepieciešama arī ticība saviem spēkiem, spēja rīkoties un atvērtība jebkādam notiekošā izskaidrojumam.

Darbā „Zvēru kapiņi” S. Kings atsacījies no reliģisku tēku un arī no rakstnieka tēla izmantojuma. Šis romāns atzīts par vienu no visu laiku biedējošākajiem šausmu literatūras paraugiem, arī pats autors atzinis, ka labprātāk to noliktu tā patālāk.⁵⁶ Romāna galvenais

⁵⁶ Bleiler, Richard, editor. *Supernatural Fiction Writers: Contemporary Fantasy and Horror: Volume II*, 530.p.

varonis Lūiss Krīds ir ārsts, šāda profesijas izvēle ir nozīmīga, lai atspoguļotu vienu no darba tēmām – cilvēka saskaršanos ar nāvi un tās pieņemšanu. Ārsta profesijā ar nāvi nākas saskarties diezgan bieži, tāpēc to jāpieņem kā neizbēgamu jebkura cilvēka dzīves daļu. Taču S. Kings šo varoni nostāda situācijā, kurā tam pašam jāsaskaras ar savu tuvinieku nāvi un jāspēj to gan izskaidrot, gan pieņemt, gan arī pārdzīvot. Lūiss Krīds nespēj pārdzīvot nāves gadījumus savā ģimenē, arī tas saistāms ar ārsta profesijas specifiku, jo šī amata pārstāvji ir tie, kas dzīvības glābj un attālina cilvēkus no nāves. Šis varonis stāsta gaitā piedzīvo iekšējo transformāciju un šausminošo notikumu dēļ, pamazām sāk zaudēt saprātu. Tas atspoguļo cilvēka trauslo dabu un gatavību darīt jebko, lai atgrieztu dzīvē savus tuvākos. Lūiss Krīds stāstā simbolizē mūsdienu racionāli domājošo cilvēku, kas spiests noticēt citu, augstāku spēku esamībai un ietekmei.

Romānā „Zvēru kapiņi” S. Kings iekļāvis arī negatīvo tēlu, kas grūti definējams, jo nepieņem vizuālu formu un stāsta gaitā tā arī neparādās, taču ir klātesošs un nojaušams. Tas ir Vendigo gars, kurš Amerikas indiāņu kultūrā pārņem tos, kas nodevušies kanibālismam. Vendigo gars stāstā mājo seno indiāņu teritorijās, tas saistāms arī ar zvēru kapiņiem piemītošo maģisko spēku. Šo tēlu biedējošu padara tā netveramība un nenosakāmība. Tas ir tēls, kas simbolizē senos un pārdabiskos spēkus, kā arī dabas nepieradināmo un neizskaidrojamo aspektu.

Savos darbos S. Kings izmantojis ne tikai cilvēku, bet arī dzīvnieku tēlus. Dzīvnieka tēls ir īpaši nozīmīgs romānā „Zvēru kapiņi”. Centrālais dzīvnieka tēls tajā ir Krīdu ģimenei piederošais kaķis, kura vārds ir Vinstons Čērčils. Kaķa tēls visos laikos bijis plaši izmantots dažādās kultūrās, īpaši mākslā. Tas ir spēcīgs simbols, kam piemērojams plašs nozīmju spektrs. Tas ir tēls, kam piemērojama gan pozitīva, gan negatīva nozīme. „Zvēru kapiņos” izmantotais kaķa tēls ir īpašs, jo autors romānā iekļāvis tā atdzīvošanos pēc nāves, kad tas ticis apglabāts „Zvēru kapiņos”, kuros valda senas Mikmeku dievības. Ironiskā veidā šis pavērsiens varētu norādīt uz ticējumu par kaķa deviņām dzīvībām, taču šajā S. Kinga romānā varoņi, kas apbedīti Mikmeku kapulaukā, atgriežas dzīvē kā zombijiem līdzīgas, nedzīvas būtnes, kas vēlas darīt ļaunu. Kaķa kā simbola interpretācijā šajā stāstā, nozīmīgs ir dzīvnieka vārds – Vinstons Čērčils, kuru saīsinājumā dēvē arī par Čērču. Vinstons Čērčils divreiz bijis Lielbritānijas premjerministrs, viņš ir viens no ievērojamākajiem cilvēkiem Lielbritānijas politiskajā vēsturē, kurš palīdzējis savai valstij

izcīnīt uzvaru Otrajā pasaules karā. S. Kings mājdzīvnieku nodēvējis spēcīgas vēsturiskas personas vārdā, nozīmīgi, ka autors izvēlēties tieši Lielbritānijas valsts piederīgo, jo Lielbritānija vēsturiski bijusi viena no kolonizācijas aizsācējām un lielvalstīm. Kaķa tēls romānā iekļauts kā viens no Rietumu civilizācijas un kolonizācijas procesu simboliem.

Dzīvnieka tēlu S. Kings izmantojis arī citos darbos, piemēram, romānā „Zaļā jūdze” vienam no ieslodzītajiem pieder pele, kurai garšo piparmētru ledenes un kura prot parādīt triku ar diega spolīti. Pelei ļoti pieķēries viens no ieslodzītajiem – franču izcelsmes vīrs vārdā Eduards Delakruā. Pele stāstā piedzīvo augšāmcelšanās brīnumu pēc tam, kad to tīši saminis viens no cietuma apsargiem vārdā Persijs Vetmors. Peli atdzīvina Džons Kofijs, un tas ir viens no vairākiem dziedināšanas piemēriem, ko viņš veic stāsta gaitā. Pele ir romāna varoņus vienojošs simbols, jo arī apsargi un citi ieslodzītie cenšas par to rūpēties un apbrīno peli un tās rādīto triku. Pele ir tēls, kas atspoguļo un izceļ varoņos to labās vai sliktās īpašības. Gandrīz visi romāna varoņi priecājas par peli un tās klātbūtni cietumā, tā simbolizē arī cilvēku spēju priecāties par mazām un ikdienišķām lietām, par spēju it kā maznozīmīgajā saskatīt ko ievērojamu. Laika posmā pēc peles augšāmcelšanās, tā dzīvo ļoti ilgu mūžu un kalpo kā atgādinājums Polam Edžkombam par notikumiem, ko viņš piedzīvojis, strādājot cietumā.

Savā daiļradē S. Kings radījis ievērojamu skaitu dažādu varoņu un tēlu, kas simbolizē visdažādākās sabiedrības iezīmes, aktualitātes un problēmas. Daiļdarba attīstības gaitā šie varoņi bieži vien piedzīvo iekšējo transformāciju un mainās, jo tiek pakļauti neordinārām situācijām un neparastai rīcībai.

Viens veids kā iedalīt šausmu žanra darbus, ir vadoties pēc briesmu izcelsmes avota. Reizēm šausminošais nāk no varoņa iekšienes, taču citreiz baiļu un draudu avots nāk no ārējās pasaules.⁵⁷

S. Kings savā daiļradē izmanto abus šos dalījuma veidus. Viņš atspoguļojis baiļu izjūtu, kas rodas varoņa prātā un emocijās, kā arī pakļāvis tos dažādām ārējām briesmām un problēmām, ar kurām saskaroties, šīs iekšējās sajūtas arvien saasinās. Varoņi un tēli bieži vien attēloti kā šausminošā izcelsmes avots. Šādā veidā S. Kings atspoguļo cilvēka prāta tumšo pusi un cilvēku, kā dažādu sabiedrības problēmu izraisītāju.

⁵⁷ Russell, Sharon. *Revisiting Stephen King: A Critical Companion*. Westport: Greenwood Press, 2002. 23.p.

Šajā nodaļā secināts, varoņi un tēli ir vieni no svarīgākajiem daiļdarba simboliem, kas nozīmīgi tā interpretācijā. Varoņi un tēli ir simboli, kas spēj sevī ietvert apjomīgu informācijas daudzumu. S. Kings savā daiļradē attēlojis vairākus spilgtus tēlus, kas plaši atpazīstami mūsdienu sabiedrībā, vairāki no tiem uzskatīti par sava veida populārās kultūras ikonām. S. Kinga daiļradi raksturo rakstnieka un bērna tēla izmantojums, kā arī laika gaitā viņam izdevies attēlot arvien reālistiskākus sieviešu tēlus. Rakstnieka tēla izmantojums saistāms ar autora personiskās pieredzes attēlojumu. Bērna tēls saistāms ar bērnības pieredzi un tās ietekmi uz cilvēku, jo bērnība ir svarīgs periods cilvēka attīstībā, tas ir laiks, kad daudz kas tiek piedzīvots pirmoreiz, un cilvēka fantāzija darbojas brīvāk nekā pieaugušo. Iztēlei un fantāzijai autors piešķir īpašu nozīmi, tā var kalpot kā palīgs izdzīvošanai ikdienā un arī nestandarta situācijās. Sieviešu tēlu atveidojums norāda uz vēlmi mazināt šausmu žanra kā maskulīna žanra attēlojumu un lauzt stereotipus par sieviešu attēlojumiem šajā žanrā. Autors savā daiļradē iekļāvis arī upura un ļaunuma pretnostatījumu, kas raksturīgi šausmu žanram kopumā. S. Kinga romānu galvenie varoņi bieži vien ir vidusmēra cilvēki, kas pakļauti ārkārtas situācijām un grūtībām, tāpēc spiesti sevī atrast iekšējo spēku, lai pārvarētu konkrēto situāciju. Autors savā daiļradē iekļāvis arī reliģiskus un pārdabiskus tēlus, kā arī dzīvnieka tēlus, kas spēj darboties kā simboli. Tēli un varoņi S. Kinga darbos simbolizē tādas sabiedrības aktualitātes un problēmas, kā, piemēram, dzimumu līdztiesību, bailes no nezināmā un no nāves, invāzijas draudus, rasisma un nāvessoda problēmu, kā arī atkarības un kolonizācijas problēmu. Visi šie tēli un varoņi skatāmi un analizējami kā simboli, tāpēc tie ir svarīgi darbu interpretācijā un uztverē.

3.2. Vides kā simbola nozīmīgums S. Kinga darbos

Vides izmantojums šausmu žanra literatūrā ir nozīmīgs, jo vide ir viens no elementiem, kas lasītājā var izraisīt baļu emocijas. Vide ir telpa, kurā var slēpties jebkas un lasītājs par vidi uzzina to, ko atklāj autors, savukārt pārējais ir paša iztēles ziņā. Šausmu literatūras darbos vide bieži vien ir noslēgta un ierobežota – tas palīdz radīt vēlamo šausmu

efektu un sajūtu, ka no šīs vides nav tik viegli izglābties vai aizbēgt. Vide daiļdarbā darbojas kā visaptverošais fons, kas daudz atklāj par darba nozīmi un spēj radīt attiecīgu noskaņu.

S. Kings savā daiļradē videi piešķir īpašu nozīmi, izmantojot detalizētus vides attēlojumus, kuros iekļauti arī dažādi fakti, kas rada ticamības sajūtu. Kā viens no galvenajiem vides izmantojuma aspektiem S. Kinga daiļradē minams Menas štata attēlojums dažādos autora darbos. Dzimtais Menas štats autoram ir īpaši nozīmīgs, jo tur viņš pavadījis visu savu dzīvi, lai gan būtu varējis atļauties dzīvot jebkur citur pasaulē pēc tam, kad ieguvis atzinību un kļuvis par vienu no visvairāk pārdoto grāmatu autoriem.

Pats autors par Menas štata nozīmīgumu izteicies: „Ja nolemju stāstā neizmantot Menas štatu kā darbības vidi, mans prāts vienmēr cenšas tur atgriezties. Ja esmu Aiovā vai Nebraskā, tad tā ir vieta, kas ir līdzena un tukša, vieta, kurā var atrast līdzību ar Menu. Tāpēc šī vide vienmēr ir nojaušama, tā ir klātesoša visā, kas tiek rakstīts.”⁵⁸

S. Kinga darbus tik spēcīgi ietekmējusi Menas vide, ka tā nav nošķirama no darba tēmas. Taču tā vietā, lai attēlotu komerciālās un pastorālās štata ainavas, autors izvēlējies dot priekšroku Menas skarabajai un mežonīgajai dabai.⁵⁹

Nozīmīgi, ka autoram tuvāki ir Menas skarbie dabas apstākļi, jo tie ir veiksmīgāk pielāgojami un iekļaujami šausmu žanrā. Rakstnieks savos darbos atspoguļo Menas štata dabas neauglīgo un cilvēka neskarto pusi, kas tūristiem un citiem interesentiem neliktos īpaši vilinoša. Biežais Menas štata izmantojums darbos norāda uz personisko aspektu un vēlmi rakstīt par to, kas autoram pašam ir tuvāks un labi pazīstams.

S. Kings daudz ziedojis labdarībai un dažādu institūciju izveidei Menas štatā, tā ir kā pateicība par rakstīšanas materiālu, kam iedvesmu viņš smēlies no šī štata. S. Kinga pilgtākie tēli ir tieši Menas vietējie iedzīvotāji. [...] Pat pārdabiskie radījumi, kas kļuvuši par S. Kinga darbiem raksturīgu iezīmi, ir guvuši iedvesmu no Menas štata – Vendigo gars no romāna „Zvēru kapiņi” ir radība, kura izcelsme saistāma ar Amerikas indiāņu nostāstiem un ziemeļaustrumu auksto klimatu, kurā cilvēku izdzīvošana ir apgrūtināta.⁶⁰

⁵⁸ Parini, Jay. *American Writers - A Collection of Literary Biographies, Supplement V*. 138.p.

⁵⁹ Turpat.

⁶⁰ Turpat.

Menas štata izmantojums darbos sniedz ieskatu amerikāņu kultūrā un tās iezīmēs. Lai gan šis valsts kultūra ir daudzveidīga un katrā štatā ir atšķirīgi likumi un kultūras iezīmes, rakstniekam veiksmīgi izdodas darbos attēlot arī visai valstij kopīgas un pazīstamas iezīmes. S. Kinga ieguldījums literatūrā veicinājis arī Menas štata atpazīstamību.

S. Kinga daiļradē dominē ierobežotas un slēgtas vides izmantojums, kas īpaši raksturīgs šausmu žanram. Ierobežojoša vide varoni nostāda problēmsituācijā, kas izraisa baiļu un spriedzes sajūtu.

Šausmu literatūras kodolu veido viens centrālais un valdošais simbols. Tas manifestējas pamestās ēkās, labirintos un cietumos, katakombās un alās, robežās un pierobežās, aiz slēgtām durvīm un maģiskā apļa ielokā. Šausmu literatūrā pasaule tiek attēlota kā telpa, un jo īpaši – kā noslēgta telpa.⁶¹

Darbos „Zaļā jūdze” un „Bēgšana no Šoušenkas” autors kā darbības vidi izmantojis cietumu, kas ir slēgta vide, no kuras parasti nav iespējams izkļūt. Tā ir vide, ko radījis pats cilvēks, lai ieslodzītu citus. Šajos romānos ir izteikts vīriešu tēlu skaitliskais pārsvars, jo darbība norisinās vīriešu cietumos. Nozīmīgi arī tas, ka abos darbos autors izvēlējis attēlot varoņus, kam piespriests mūža ieslodzījums, lai gan tie nav vainīgi un ir nepatiesi apsūdzēti. „Bēgšana no Šoušenkas” ir darbs ar laimīgām beigām, kurā nepatiesi apsūdzētajam varonim izdodas no cietuma izbēgt, taču „Zaļā jūdze” ir darbs, kurā nepatiesi apsūdzētais varonis tiek notiesāts uz nāvi, un dzīvi beidz elektriskajā krēslā, kas arī ir sava veida izlaušanās, taču tā ir traģiska, jo tā ir sāpīga un netaisnīga. Autors atspoguļojis cietumu kā vidi, kurā paralēli šausminošajam, risinās arī pozitīvi un iepriecinoši notikumi. Tas palīdz radīt kontrastu ar negatīvo, un parāda, ka cilvēka daba nav orientēta tikai uz ļaunumu un negatīvo.

Cietums kā darbības vide šajā romānā ir īpaši nozīmīgs, jo tas ir viens no vairākiem elementiem, kas simbolizē ieslodzījuma stāvokli. Romāna varonis Pols Edžkoms dzīves nogali pavada veco ļaužu pansionātā, kas arī ir sava veida ieslodzījums. Šis ieslodzījums ir kā sods par daudzajām nāvessoda izpildēm, ko savas karjeras laikā Pols veicis. Nāvessoda izpilde ir cilvēka dzīvības atņemšana, lai gan tā izpildītājs tikai veic savu pienākumu. Varoņi, kurus dziedinājis Džons Kofijs dzīvo neparasti ilgu mūžu, arī tas ir simbolisks

⁶¹ Aguirre, Manuel. *The Closed Space: Horror Literature and Western Symbolism*. 2.p.

ieslodzījums fiziskajā ķermenī, jo cilvēka gars nespēj to laicīgi pamest. Šajā romānā S. Kings aktualizē ieslodzījuma un ierobežotības problēmu – cietums nav vienīgā cilvēka radītā institūcija, kuru raksturo noslēgta, izolēta vide. Izmatojot šādus vides elementus, autors spēj iekļaut darbā šausmu žanra iezīmes, kā arī aktualizēt sabiedrībā nozīmīgas problēmas. Slēgtā vide simbolizē cilvēka brīvības apspiestību un ierobežotību. Brīvības nozīmīgums ir īpaši svarīgs ASV kultūrā, tādējādi šāda aspekta iekļaušana romānā ir iedarbīga, uzrunājot tieši plašo amerikāņu mērķauditoriju. Brīvības ierobežotība atklāj gara un būtības apspiešanu, kas negatīvi ietekmē cilvēka rīcību un izjūtas.

Ieslodzījuma motīvu S. Kings iekļāvis arī darbā „Uguns aizsācēja”. Romāna galveno varoni – meiteni vārdā Čārlija un viņas tēvu Endiju notver slepenie valdības aģenti, kas viņus iesloga slepenā, cietumam līdzīgā mītnē, lai novērotu un pakļautu eksperimentiem. Šāda veida ieslodzījums ir īpaši nežēlīgs, jo tam tiek pakļauts mazs bērns, kurš tiek nošķirts no sava vienīgā vecāka un sargātāja. Ierobežojošā vide šajā darbā simbolizē valdības institūciju kontroli pār sabiedrību, kā arī darbošanos savtīgos un slepenos nolūkos. Romāna galvenā varone tiek nostādīta situācijā, kurā ir viena pati, un viņa apzinās, ka ir vienīgā, kas var sevi izglābt, jo palīdzība no malas nav iespējama.

Romānā „Mizerija” arī parādīta ierobežota, noslēgta darbības vide, kas līdzīga cietumam – tā ir Annijas Vailksas māja, kuru Pols nespēj pamest sliktā fiziskā stāvokļa dēļ. Viņš ir pilnībā atkarīgs no Annijas, kura viņam sagādā pārtiku un pretsāpju medikamentus un tādējādi spēj ar viņu manipulēt. Šīs attiecības dēvējamas par simbiotiskām, jo arī Annija ir atkarīga no Pola – viņai nākas par Polu rūpēties, lai sagaidītu nākamo „Mizerijas” romānu. Romānā Pols ir ieslodzīts ne tikai Annijas mājā, bet ir arī sava ķermeņa gūsteknis – viņš nespēj māju pamest, jo pēc avārijas guvis smagus ievainojumus. Šī slēgtā vide simbolizē noslēgtību, ko autors pavada rakstīšanas procesā, kā arī ierobežojumus, ko autoram uzliek viņa lasītāji.

Savā daiļradē S. Kings bieži izmantojis arī mazpilsētu kā noslēgtu un ierobežotu vidi. S. Kinga darbos parādās mazpilsētas dzīves negatīvās puses – nošķirtības un izolētības dēļ tajās var norisināties baisi notikumi, kas ārpus pilsētiņas robežām var palikt nepamanīti, jo tiek mērķtiecīgi noklusēti. Šāda tendence vērojama romānā „Seilemas liktenis”, kurā atspoguļota dzīve Seilemā – Menas štata mazpilsētā. Seilemas iedzīvotāji viens pēc otra pārvēršas par vampīriem, līdz beigās izdzīvojušo skaits ir pavisam neliels. Autors parāda,

ka mazpilsēta var pazust citu nepamanīta, jo romāna gaitā iejaukšanās no citām apkaimēm nenotiek.

Tādas pilsētas kā Derija, Heivena, Seilema un Kāstloka ir vieta, kur ļaunumu izaicina nelielas indivīdu grupas. S. Kinga radītajā daiļrades kanonā ļaunums sevi manifestē kā vienmēr klātesošs un pielāgoties spējīgs, kas ir īpaši atbilstoši Menas mazpilsētu mikrokosma dzīvei. [...] Vairākos S. Kinga darbos ļaunums rod izpausmi noslēgtā un pašpietiekamā pasaulē. Ļaunie spēki S. Kinga darbos ir ievērojami konsekventi – tie manipulē, ierobežo un apslāpē sacelšanos pret tiem.⁶²

Romānā „Seilemas liktenis” vide spēlē nozīmīgu lomu, lai panāktu šausminošo un apdraudēto darba noskaņu. Kā nozīmīgs vides elements minama arī pamestā Mārstenu māja, kurā apmetas vampīrs. Mārstenu māja ir pilsētiņas nelaimju galvenais cēlonis, romāna galvenajam varonim B. Mīrsam saistībā ar to ir negatīvas atmiņas jau kopš bērnības, kad viņš tajā redzējis cilvēka pašnāvības ainu. Šī māja izraisa negatīvas asociācijas visiem Seilemas iedzīvotājiem, zīmīga ir arī tās atrašanās vieta – tā atrodas pakalna galā un ir labi redzama no dažādām pilsētas vietām. Tādējādi tā ir vienmēr klātesoša pilsētiņas iedzīvotāju dzīvēs, un tās atrašanās vieta parāda, ka tā valda pār pilsētu un tajā notiekošo. Esot pieaugušam, B. Mīrss atgriežas pilsētā, lai stātos pretī savām bailēm, kas viņu vajājušas jau kopš bērnības. Pamesta spoku māja ir šausmu žanrā bieži izmantots motīvs, kuru autors veiksmīgi iekļāvis arī šajā darbā. Māja simbolizē pilsētiņas noslēpumaino dabu, un vēlmi savās problēmās nedalīties ar citiem. Seilemas pilsēta vampīram ir saistoša savas nošķirtības dēļ. Romānā parādīts, ka nošķirtība no ār pasaules var būt bīstama un destruktīva. Seilema simbolizē vidusmēra amerikāņu mazpilsētu, kā arī uzskatu, ka katrai mazpilsētai ir savs noslēpums, kura slēpšana var nākt tai par sliktu. Pats autors par šo darbu izteicies:

„„Seilemas liktenī” mani biedēja nevis vampīri, bet gan pilsētiņa, kas gaišā dienas laikā ir tukša un pamesta, lai gan tai pat laikā tajā ir kāds, kas slēpjas skapjos, zem gultām un zem treileriem. [...] Tolaik, rakstot romānu, es daudz domāju par noslēpumiem, par lietām, kas ilgstoši tikušas noklusētas līdz nākušas atklātībā.”⁶³

⁶² Parini, Jay. *American Writers: A Collection of Literary Biographies, Supplement V*, 139.p.

⁶³ Underwood, Tim and Miller, Chuck, editors. *Bare Bones: Conversations on Terror with Stephen King*, 5.p.

Šis izteikums norāda, ka vide spēlē īpaši svarīgu lomu šajā darbā. Biedējošo sajūtu lasītājā izraisa tieši stāsta atmosfēra un tā vidē valdošā nolemtības un pamestības sajūta. Neapdzīvotas mazpilsētas ir biedējošas, jo tās turpina saglabāt dažādas liecības par tajās dzīvojošajiem, kā arī glabā sevī noslēpumu par to, kāpēc tās tikušas pamestas.

Mazpilsētu atmiņa ir ilglaicīga, un savu šausminošo pieredzi tās nodod tālāk no paaudzes paaudzē.⁶⁴

Lielpilsētās, kur iedzīvotāju daudzums ir ievērojami lielāks, ir daudz straujāks dzīves ritējums un arī informācijas apmaiņa. Lielpilsētās dažādi notikumi daudz ātrāk tiek pakļauti aizmirstībai, jo cilvēkiem ir daudz vairāk apkārt esošo iespaidu un informācijas. Mazpilsētās informācija, tai skaitā noslēpumi, daudz ilgāk nezaudē savu nozīmīgumu. Cilvēki izvairās tos apspriest plašāk, tas saistāms ar izolētību un atsvešinātību no citiem.

Mazpilsētas motīvu S. Kings izmantojis arī darbā „Tominokeri”, kura darbība norisinās Heivenas mazpilsētā, Menā. Nozīmīgs šajā stāstā ir arī pilsētiņas nosaukums, (*Haven*) kas saistāms ar angļu valodas vārdu debesis (*heaven*). Šis nosaukums norāda uz citplanētiešu parādīšanos pilsētiņā, kas tajā ieradušies no augšas – no debesīm. Citplanētiešu kuģis stāsta gaitā mazpilsētu pārņem pakāpeniski, tā kļūst ārpusaulei arvien nepieejamāka un izolētāka. Tas tiek panākts ar dažāda veida manipulācijas palīdzību, arī paši pilsētiņas iedzīvotāji pamazām pārvēršas par citplanētiešiem līdzīgām būtnēm. Mazpilsēta šajā stāstā simbolizē atkarīga cilvēka nošķirtību no apkārtējās pasaules. Atkarīgie bieži vien dzīvo noslēgtu un citiem neizprotamu dzīvi, tāpēc tiem ir problemātiski piekļūt, lai palīdzētu.

Slēgtas un slepenas vides motīvu S. Kings iekļāvis arī darbā „No 8. Buika”. Darba centrālais objekts – automašīna, kas darbojas kā portāls, un savieno rēlo pasauli ar citu, neizskaidrojamu pasauli, tiek turēta policijas iecirkņa garāžā, kuru neviens neizmanto. Par auto eksistenci zina tikai policijas iecirknī strādājošie, tā tiek turēta slepenībā drošības apsvērumu dēļ. Laika posmos, kad auto aktivizējas jeb savieno abas pasaules, garāžā ir bīstami uzturēties. Romāna varoņi šo objektu ievietojuši slēgtā vidē, tas palīdz varoņos radīt kopības sajūtu, jo tiem ir kopīgs noslēpums, kas jāsargā no pārējās sabiedrības. Slēgtā vide arī šajā darbā simbolizē cilvēku radīto noslēpumu, kas tos vieno, pat ja tas saistīts ar šausminošo un biedējošo. Tas norāda uz aktualitātēm un problēmām, kas ikdienā tiek

⁶⁴ King, Stephen. *Salem's Lot*. London: Hodder & Stoughton, 2011.

noklusētas. Šo aspektu atspoguļo arī romāna sižets – S. Kings šajā darbā runā arī par policista profesijas drūmo pusi, par negācijām un briesmām ar kurām nākas sastapties ikdienā. Šajā darbā autors atspoguļojis ne tikai pārdabiskajā, bet arī reālajā pasaulē valdošās briesmas.

Viens no darbiem, kurā S. Kings videi piešķīris īpaši nozīmīgu lomu, ir romāns „Zvēru kapiņi”. Šajā darbā teritorija un tās apdzīvošana un iekarošana ir viens no centrālajiem motīviem. Romāns sākas ar ainu, kurā Krīdu ģimene ierodas savās jaunajās mājās Ladlovā, Menas štatā. Mājas atrodas teritorijā, kas senāk piederējusi Amerikas indiāņu ciltīm, šīs teritorijas lielākoties ir mūsdienu civilizāciju neskartas. Zvēru kapiņi stāstā kalpo kā robeža ne tikai starp pārdabisko un reālo, bet arī kā robeža starp seno, pirmatnējo Amerikas indiāņu kultūru un mūsdienu komerciālo ASV kultūru, kas veidojusies, apspiežot un iekarojot indiāņu teritorijas un iznīcinot dažādus to kultūras artefaktus. Krīdu ģimenes māja atrodas dabas nostūrī, tā tajā šķiet pat neiederīga ar savu mūsdienīgo aprīkojumu un nevainojamo fasādi. Vides izmantojums šajā romānā parāda rietumu civilizācijas destruktīvo dabu, kas izpaužas vēlmē dominēt pār citām, mazāk attīstītām kultūrām. Zvēru kapiņi stāstā veido dalījumu starp civilizāciju un neskarto dabu. Teritorija aiz zvēru kapiņiem ir cilvēka neskarta un neizzināta vide, tajā valda pirmatnējie spēki un dievības, kuru izzināšana un pakļaušana mūsdienu cilvēkam ir problemātiska. S. Kings šajā darbā attēlo kritisku skatījumu uz Amerikas kultūru un tās attīstības gaitu. Biedējošais stāsts sevī ietver vēstījumu par Menas štata pirmiedzīvotājiem, kas ir īstie šīs zemes saimnieki.

Šajā nodaļā secināts, ka vide S. Kinga darbos var darboties kā nozīmīgs simbols. Vide svarīga darba noskaņas atveidē un tā izmantota kā viens no elementiem, kas spēj radīt baiļu izjūtas lasītājā, taču vide var kalpot arī kā informatīvais fons. Videi S. Kinga darbos ir svarīga loma, autors veiksmīgi spēj radīt autentiskus vides atspoguļojumus, kā arī ietvert tajos pārdabiskā un ikdienišķā apvienojumu. S. Kinga daiļradē attēlotajai videi raksturīgs Menas štata un tam līdzīgu vietu izmantojums, tas sniedz ieskatu konkrētā štata un arī ASV kultūrā. Autora daiļradē dominē arī slēgtas un izolētas vides attēlojums, kas raksturīgi šausmu žanram kopumā. Slēgta vide autora darbos saistāma ar cietuma un ieslodzījuma motīvu, kā arī mazpilsētas un slēgtas telpas vai mājas izmantojumu. Tas norāda uz sabiedrības bailēm no apspiestības, nošķirtības un izolētības. Vide autora darbos simbolizē

tādas problēmas kā teritorijas dalījuma un kolonizācijas problēmu, nošķirtības problēmu, kā arī autora personisko pieredzi. Vides konstruēšanā S. Kings izmantojis gan tradicionālus gan inovatīvus šausmu žanra motīvus un paņēmienus. Vide ir darbības fons citiem nozīmīgiem darba elementiem, piemēram, tēliem un objektiem.

3.3. Objekti kā simboli S. Kinga daiļradē

Cilvēce savas attīstības gaitā radījusi lielu daļu no lietām un priekšmetiem ar kuriem saskaramies un kurus izmantojam ikdienā. Dažādu objektu klātesamība ikdienas dzīvē ir pierasta un pašsaprotama, tie tiek izmantoti dažādām vajadzībām un ir gan funkcionāli, gan estētiski. Priekšmeti, ko cilvēki radījuši, daudz atklāj un stāsta par mums pašiem un mūsu domāšanu, uztveri un vajadzībām.

Lietas ar kurām cilvēki ikdienā nonāk saskarē, ir kas vairāk kā tikai izdzīvošanas rīki, kas padara eksistenci vieglāku vai komfortablāku. Lietas iemieso sevī mērķus, manifestē prasmes, kā arī veido to lietotāju identitāti. Cilvēks ir objektu radītājs un lietotājs, kā arī lielā mērogā savu izmantoto lietu atspoguļojums.⁶⁵

Dažādi objekti un priekšmeti tiek atspoguļoti mākslā, tostarp arī literatūrā. Objekti var tikt iekļauti literārā daiļdarbā un funkcionēt kā simboli. Objekti kā simboli ir statiskāki kā tēli un varoņi, jo tiem nepiemīt dzīvām būtnēm raksturīgās īpašības un tie nav spējīgi rīkoties. Taču arī objekts var būt nozīmīgs daiļdarba simbols, kas sevī ietver koncentrētu, noteiktu vēstījumu.

Šausmu žanrā izmantotie objekti parasti izvēlēti tā, lai lasītājā izraisītu bailes, aizdomas, neskaidrību, vai kādas citas nemieru izraisošas asociācijas. Šiem objektiem bieži vien piemīt kas vairāk kā tikai ikdienišķas iezīmes – tie ir pārdabiski, spēj iedarboties uz daiļdarba varoņiem vai funkcionē kādā citā nozīmīgā veidā.

Stīvens Kings savā daiļradē iekļāvis ievērojamu dažādu objektu un priekšmetu atspoguļojumu. Šis aspekts autoram ir nozīmīgs, lai panāktu saviem darbiem raksturīgās reālistiskās un detalizētākās iezīmes. Objekti ir elementi, kas papildina un palīdz veidot

⁶⁵ Csikszentmihalyi, Mihaly and Rochberg-Halton, Eugene. *The Meaning of Things: Domestic Symbols and the Self*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981. 1.p.

darbības vidi, kas ir viens no svarīgākajiem šausmu žanra darbu veidojošajiem motīviem. Objektī atspoguļo arī konkrētā laika kultūras aktualitātes un zinātnes sasniegumus, tie sniedz ieskatu vēsturē.

Darbā „No 8. Buika” S. Kings kā centrālo objektu izmantojis mūsdienu tehnoloģiju sasniegumu – automašīnu. Taču 8. Buiks ir neparasta automašīna un reprezentē ko citu, nevis mūsdienu tehnoloģiju attīstības draudus. 8. Buiks ir auto, kura sākotnējā izcelsme ir neizskaidrojama, un stāsta gaitā tā arī netiek atklāta. Vizuāli tas izskatās pēc auto, taču, apskatot tuvāk, top skaidrs, ka tam ir vairākas īpatnējas iezīmes, piemēram, stikla izplūdes caurules, neparastām pogām rotāts panelis, kā arī laika gaitā uz tā nenosēžas putekļi un nerodas nekādi bojājumi. Ikviens, kurš auto aplūko, saprot, ka ar to kaut kas nav kārtībā. Auto bagāžas nodalījums darbojas kā portāls, kas savienots ar citu, neizskaidrojamu pasauli, no kuras ik pa laikam tiek izmesti dažādi radījumi, kas zemes atmosfērā nespēj izdzīvot un strauji sadalās. 8. Buiks tiek turēts un slēpts policijas iecirknim piederošā garāžā. Tas ir bīstams, jo spēj sevī sevī ievilkt objektus, to skaitā arī cilvēkus no reālās pasaules. Šis automašīnas fenomens slēpjas tajā, ka tā simbolizē noslēpumaino un neizskaidrojamo. Šajā darbā autors runā par cilvēka nevēlēšanos pieņemt neizskaidrojamo un neracionālo. Automašīnu kā darba centrālo objektu S. Kings izmantojis jau iepriekš – darbā „Kristīne” (*Christine*, 1983), taču tajā automašīnu pārņēmuši pārdabiski spēki.

8. Buiks ir auto, kuru neviens nav pārņēmis vai nobūris, tas eksistē pats par sevi. S. Kings šajā romānā atklāj tikai auto veiktās darbības, viņš neatklāj auto izcelsmi, mērķi vai informāciju par svešādo pasauli, ar kuru tas saistīts. Tieši šajā noslēpumainībā slēpjas biedējošais un šausminošais, to nespēj izskaidrot ne lasītājs, ne romāna varoņi. Romānā tiek atklāts, ka šis objekts patiesībā nav auto, jo ar to nav iespējams braukt, tas ir kas cits, vārdā nenosaucams. Šajā romānā Kings parāda arī savu stāstnieka meistarību, tas veidots kā atmiņu stāstījums no vairāku varoņu skatpunktiem, piedāvājot dažādas atmiņu versijas, jo katrs varonis notikušo piedzīvojis nedaudz citādāk.

Māja kā objekts ir vēl viens nozīmīgs simbols, ko S. Kings izmantojis vairākos savos darbos, piemēram, „Seilemas liktenī” un „Zvēru kapiņos”. Māja ir cilvēka radīts objekts, kas parasti saistīts ar ģimenes un drošības sajūtu, taču šausmu žanrā tās nozīme var būt arī pavisam citāda, tā var funkcionēt kā garu apsēsta vai ierobežojoša, cietumam līdzīga vieta.

Arhitektūra kultūrā palīdz uzturēt autoritatīvu lomu, kā arī uzskatu par apkārtējās pasaules sakārtotību.⁶⁶

Māja kā autoritatīvs simbols attēlota „Seilemas liktenī”, kurā tā glabā pilsētas iedzīvotāju kopējo noslēpumu un atrodas vietā, kas viegli pārredzama no jebkuras Seilemas daļas. Savukārt romānā “Zvēru kapiņi” māja simbolizē rietumu pasaules sasniegumus un sakārtotību. Šī konkrētā māja atbilst idejai par amerikāņu sapni, taču Krīdu ģimenei šis sapnis izvēršas murgā. Māja šajā romānā atspoguļo rietumu pasaules kārtību un vērtības. Tā celta uz zemes, kas sākotnēji piederējusi Amerikas indiāņiem un apkārtējā ainavā šķiet neiederīga. Krīdu ģimene, ierodoties jaunajās mājās, nespēj noticēt, ka tā tiešām pieder viņiem, jo ir patiesi iespaidīga. Jau pašā romāna sākumā tā izraisa varoņos šaubas, kas stāsta gaitā apstiprinās, jo šī māja nekļūst par vietu, kur veidojas tipiska amerikāņu ģimenes idille.

Darbā „Mizerija” par vienu no centrālajiem simboliskajiem objektiem uzskatāma rakstāmmašīna, pie kuras Pols Šeldons ik dienu pavada vairākas stundas, rakstot romānu par Mizeriju. Rakstāmmašīna ir simbols, kas turpina ideju par autora saistību ar lasītāju, par spriedzi, kas autoram jāizcieš, radot darbu, kas būtu tik pat veiksmīgs vai veiksmīgāks kā iepriekšējie darbi. S. Kings kā šausminošu attēlojis arī pašu rakstīšanas procesu, jo katru rakstnieku biedē iedvesmas trūkums un nespēja rakstīt (*writer's block*). Rakstīšanas process ir nozīmīga S. Kinga dzīves daļa, un nespēja rakstīt nozīmētu sāpīgu pieredzi, kā arī karjeras beigas, jo rakstīšana ir ne tikai autora ikdienas nodarbe, bet arī darbs.

Romānā „Tominokeri” kā centrālais objekts minams milzu izmēra kosmosa kuģis, kas atrodas zem zemes. Šis objekts stāsta gaitā tiek pamazām atbrīvots no zemes slāņa, līdz beigās atklājas pilnībā. Darba sākumā redzama vien pavisam neliela tā daļa, taču, tiekot izraktam no zemes, šī objekta ietekme uz pilsētiņas iedzīvotājiem arvien pieaug. Nozīmīgi, ka stāsta varoņi paši neapzinās šī objekta ietekmi uz sevi, tas saistāms ar atkarīgu cilvēku uztveri, kas bieži vien neievēro izmaiņas, ko atkarība nodarījusi viņu ķermenim un prātam. Kosmosa kuģis uz zemes ieradies no citas planētas, tas nav dabas daļa. Romānā tas simbolizē vielas, kas cilvēkā izraisa atkarību un nespēju tām pretoies.

⁶⁶ Dripps, Robin. *The First House: Myth, Paradigm, and the Task of Architecture*. London: MIT Press, 1999, 21.p.

Romānā „Kerija” viens no centrālajiem simboliem ir asinis, tā ir viela, kas asociēta ar dzīvību un dzīvības spēku, tās bieži izmantota arī šausmu žanrā, lai lasītājā izraisītu biedējošas vai nepatīkamas sajūtas. Liels asiņu zaudējums var izraisīt letālu iznākumu, tieši tāpēc šī elementa jeb vielas izmantojums spēj izraisīt īpaši dramatisku efektu. Asinis ir simbols, kam dažādās kultūrās piešķir ļoti lielu nozīmi, īpaši izceļama arī to sarkanā krāsa, jo sarkanā krāsa ir tā, kas visātrāk piesaista cilvēka uzmanību un visspēcīgāk spēj iedarboties uz cilvēka reakciju un emocijām.

Darbā „Kerija” asinis tiek atspoguļotas divās romāna epizodēs, kas sadala romānu trīs daļās, katra šī epizode aizsāk jaunu posmu Kerijas iekšējā un ārējā transformācijā. Pirmā ir epizode, kurā Kerijai sākas menstruācijas skolas dušās. Šī situācijas ir neordināra un pat savā veidā traumatiska, jo Kerija nesaprot kas ar viņu notiek un ir ļoti nobijusies, savukārt citas meitenes Keriju par to apsmej. Šī epizode apzīmē Kerijas pieaugšanu un kļūšanu par sievieti, kā arī viņai piemītošo telekinēzes spēju attīstību. Otra epizode ir aina skolas ballē, kurā pār Keriju tiek izliets spainis, kas pilns ar cūkas asinīm. Šī darbība aizsāk garu, atriebes, asiņu un vardarbības pilnu epizodi, kuras laikā mirst gandrīz visi, kas atrodas skolas deju zālē. Asinis šajā darbā ir izmantotas kā iniciācijas procesu simbols, tās apzīmē jaunu posmu Kerijas transformācijā un sižeta pavērsienos. Asinis ir dzīvības spēka simbols, romānā tās norāda uz Kerijas spēka un spēju pieaugumu. To izmantojums palīdz radīt dramatisku efektu, kā arī izraisīt biedējošu stāsta noskaņu.⁶⁷

Darbā „Uguns aizsācēja” viens no galvenajiem objektiem ir uguns, kas ir arī viens no četriem pamatelementiem. Tas ir vienīgais elements, kuru radījis cilvēks. Uguns ir spēcīgs simbols, kam dažādās kultūrās piemērota ievērojama loma, šis simbols ir plaši izmantots un tā nozīme atšķiras atkarībā no konteksta. Ugunij kā simbolam piemēroto nozīmju spektrs ir ļoti plašs un variēts. Uguns kā simbols saistāms gan ar iznīcību, gan enerģiju un kaislību. Romāna „Uguns aizsācēja” uguns ir viens no galvenajiem objektiem, jo Čārlijai piemīt pirotehniskās spējas ar kuru palīdzību viņa spēj izraisīt uguni. Šajā darbā uguns simbolizē iznīcību, jo Čārlija emociju uzplūdus spēj iznīcināt sev apkārt esošās lietas un cilvēkus, tos sadedzinot. Romānā simboliski tiek attēlota cilvēka vēlme iznīcināt sevi radīto, jo valdības aģenti cenšas notvert un iznīcināt cilvēkus, kuru spējas paši radījuši.

⁶⁷ <https://durvjupele.wordpress.com/2013/01/18/kurpите-asinis/>

Šajā nodaļā secināts, ka objekti kā simboli ir ļoti nozīmīgi jo tie ir cilvēka radīti un atspoguļo cilvēka identitāti, vērtības un radīto pasauli. Objekti kā simboli ir statistiski un ierobežotāki kā, piemēram, varoņi vai vide. S. Kings savā daiļradē attēlojis dažādus objektus, kas funkcionē arī kā simboli, ar tiem saskarē nonāk romānu varoņi, kas iekļaujas vidē un to papildina. Objekti kā simboli autora darbos attēloti gan tradicionālā, gan inovatīvā veidā. Savos darbos S. Kings iekļāvis gan ikdienišķus gan pārdabiskus objektu attēlojumus, svarīgi, lai tie spētu izraisīt baiļu emocijas. Pārdabiskajos objektos rakstnieks iekļāvis nezināmā un neizskaidrojamā aspektu, kas palīdz radīt baiļu sajūtu lasītājā. Pārdabiski objekti var simbolizēt arī reālo – cilvēka personiskās problēmas, piemēram atkarību no narkotiskajām vielām. Objekti S. Kinga darbos simbolizē tādas aspektus kā nezināmo un neizprotamo, autoritatīvo aspektu, rietumu civilizāciju un tās sasniegumus, rakstnieka profesijas specifiku, atkarību izraisošas vielas, iniciācijas procesus, iekšējo spēku un cilvēka destruktīvo dabu. S. Kings savā daiļradē izmantojis tādas spēcīgus un dažādās kultūrās plaši lietotus simbolus, kā, piemēram, asinis un uguni. Tā kā objekti ir cilvēku radīti, S. Kinga darbos tie parasti norāda uz cilvēces radītām un izraisītām problēmām.

3.4. Verbālo simbolu lietojums S. Kinga daiļradē

S. Kings savā daiļradē izmantojis arī dažādus verbālus simbolus, kas svarīgi darbu interpretācijā. Kā verbāli simboli saprasti tādi daiļdarbu veidojošie elementi kā, piemēram, darba nosaukums, varoņu vārdi un uzvārdi, izteikumi un frāzes. Šie simboli ir svarīgi, jo tajos ietverams apjomīgs informācijas daudzums, kas ir nozīmīgs darba izpratnē.

Viens no nozīmīgākajiem verbālo simbolu veidiem ir daiļdarba nosaukums. Daiļdarba nosaukums sevī ietver koncentrētu kopējo daiļdarba nozīmi, tā pilnībā atklājas darba lasīšanas un interpretācijas procesā. Nosaukumu var veidot tikai viens vārds, taču arī tas sevī var ietvert ļoti daudz informācijas. Parasti nosaukums rosina mērķauditoriju uz konkrētām gaidām un asociācijām, veiksmīgi izvēlēts darba nosaukums palīdz piesaistīt plašāku lasītāju loku.

Savas ilglaicīgās rakstnieka karjeras laikā S. Kings radījis darbus, kuru nosaukumi kļuvuši atpazīstami mūsdienu sabiedrībā, daudzi no tiem tiek uzskatīti par mūsdienu šausmu literatūras spilgtākajiem paraugiem. Saviem romāniem S. Kings pārsvarā izvēlējis īsus un koncentrētus darba nosaukumus, kas neatklāj īpaši daudz par darba saturu. Tas ir nozīmīgs aspekts, lai radītu šausmu žanram raksturīgo noslēpumainību. Romāna „TAS” nosaukumu oriģinālvalodā veido tikai divi burti (*IT*), kas parasti tiek rakstīti ar lielajiem burtiem. Romāna nosaukums norāda uz ļaunumu, kas ir mainīgs, neizprotams un tādējādi arī vārdā nenosaucams.

Kā viens no agrīnajiem S. Kinga romāniem, kam raksturīgs zīmīgs nosaukums, ir darbs „Seilemas liktenis”. Šī romāna nosaukums apzīmē fiktīvu Menas štata mazpilsētu Seilemu, kuras nosaukums (*Salem's Lot*) ir saīsinājums no vārda Jeruzaleme (*Jerusalem's Lot*). Autors devis priekšroku izmantot saīsināto vārda versiju, lai neizraisītu pārlieku tiešu norādi uz reliģiju. Šāda nosaukuma izvēle ir nozīmīga, jo Jeruzaleme arī mūsdienās ir kristietības, islāma un jūdaisma centrs. Darba nosaukums simbolizē vienu no romāna galvenajām tēmām – ticību, un ticības spēka nozīmīgumu. Taču S. Kings šajā darbā neuzsver ticību kādai konkrētai reliģijai, bet gan ticību saviem uzskatiem, zināšanām un priekšnojautām, kā arī ticību tumšo un ļauno spēku eksistencei.

Romāns „Mizerija” ir S. Kinga darbs, kurš attēlo dubultu nozīmi, tas simbolizē gan meitenes vārdu Mizerija, kura ir rakstnieka Pola Šeldona populārā romāna nosaukums, kā arī tas apzīmē stāvokli, kurā romāna varonis atrodas, esot Annijas Vailksas gūstā. Vārds Mizerija (*Misery*) no angļu valodas nozīmē stāvokli, kurā cilvēks jūtas neizsakāmi nelaimīgs vai arī jūtas ļoti nepatīkami. Nozīmīgi, ka romāns „Mizerija” ir iemesls tam, ka autors šādā stāvoklī nonāk.

„Zaļā jūdze” ir romāns, kas ir nozīmīgs, jo sākotnēji publicēts pa daļām, atsaucoties uz publicēšanas veidu, kas bijis aktuāls 19. gadsimtā – laikā, kad šādā vidā publicēti, piemēram, Čārlza Dikensa darbi. Šāds darbu rakstīšanas un publicēšanas veids ir aizsraujošs un spriedzes pilns arī autoram, jo, publicējot darba pirmo daļu, tā pārējās daļas vēl ir tapšanas procesā. Katrai no sešām daļām autors piešķīris savu nosaukumu. Laika posmā pēc šo sešu daļu publicēšanas, tikusi izdota arī versija, kurā apvienotas visas daļas vienkopus, tā apzīmēta ar nosaukumu „Zaļā jūdze”. Romānam „Zaļā jūdze” autors izmantojis simbolisku nosaukumu. Vārds zaļā jūdze apzīmē attālumu, kas ieslodzītajiem

jāmēro pirms nāvēssoda izpildes, tā grīdu sedz zaļas krāsas linolejs, tāpēc cietuma darbinieki tam devuši šādu nosaukumu. Zaļā jūdze ir pēdējais ceļa posms, ko savām kājām veic jebkurš ieslodzītais, kas notiesāts uz nāvi elektriskajā krēslā. Šis ceļa posms simbolizē nāvi, un tas ir ceļš, kas jāveic visiem uz nāvi notiesātajiem, arī tiem, kas nepatiesi apsūdzēti. „Zaļā jūdze” ir darbs, kurā autors pievērsies reliģiskajiem aspektiem, kā arī tādām sabiedrības aktualitātēm kā nāvēssoda izpilde un dzīve ieslodzījumā.

„Zvēru kapiņi” ir darbs, kura nosaukums apzīmē romānā aprakstīto šausminošo notikumu galveno cēloni. Tie ir mājdzīvnieku kapi, kas izveidoti senā Amerikas indiāņu apbedījumu teritorijā, tāpēc tajos apbedītie spēj augšāmcelties no mirušajiem. „Zvēru kapiņi” darbā funkcionē kā robeža, kas nodala reālo pasauli no viņpasaules. Tie simbolizē pāreju no mūdienu reālās pasaules uz senlaiku pārdabisko un nepieradināto pasauli.

Romānā „Zvēru kapiņi” autors iekļāvis arī simbolisku vēstījumu, kas rakstīts romāna ievadā: „Nāve ir mistērija un apbedīšana ir noslēpums”. Šī frāze jau romāna sākumā raisa lasītājā priekšnojautas par darba saturu un tajā ietvertajām tēmām. Šis vēstījums norāda, ka romāna saturs būs saistīts ar vienu no sabiedrības tabu tēmām, kas izmantotas šausmu žanrā. Šis teksts norāda uz apbedīšanas procesu un nāvi, kas ir vienas no romāna centrālajām tēmām. Apbedīšanas tradīcijas katrā kultūrā ir atšķirīgas, taču to aizsākumi datējami ar cilvēces pirmsākumiem. S. Kings uzskata, ka apbedīšana ir noslēpums, jo sabiedrībā netiek atspoguļota to cilvēku pieredze, kas piedalās apbedīšanas procesā un ir tiešā saskarē ar mirušajiem. Tā ir drūma un biedējoša pieredze, kuras atspoguļojums iederētos šausmu žanrā. Nāvi autors uzskata par mistēriju, jo neviens nespēj precīzi izskaidrot to, kas cilvēku sagaida pēc nāves. Pēc nāves dzīve vai tās neesamība ikvienam ir mistērija.

Romānā „Zvēru kapiņi” kā nozīmīgu frāzi izmantojis tekstu no amerikāņu pankroka grupas *Ramones* dziesmas *Blitzkrieg Bop*. Brīžos, kad romāna galvenais varonis Luiss Krīds šaubās vai nav spējīgs rīkoties, viņa galvā ieskanas šīs dziesmas piedziedājuma frāze „*Hey ho, let's go*”. Šī frāze ir kā vadmotīvs, dzinējspēks, kas liek galvenajam varonim stāsta gaitā pieņemt lēmumus un rīkoties. Varonis stāsta attīstības gaitā rīkojas pretēji sabiedrības normām, tāpēc nozīmīgi, ka izvēlēta pankroka mūzika, kas simbolizē dumpinieciskumu un sacelšanos pret vispārpieņemtiem uzskatiem.

Romānam „Tominokeri” S. Kings izvēlēties nosaukumu, kura nozīme sākotnēji nav izprotama vai atšifrējama. Stāsta gaitā atklājas, ka šis vārds apzīmē būtnes, kas uz Zemes ieradušās no citas planētas. Vārds Tominokeri (*Tommyknockers*) apzīmē mītiskus radījumus, kas radušies amerikāņu folklorā. Pēc folkloras uzskatiem, tie dzīvo pazemē – ogļu raktuvēs no kurienes izdod kludzošas skaņas. Šis apzīmējums atbilst romānā aprakstītajām būtnēm no citas planētas, kas romāna sākumā atrodas zem zemes. Stāsta gaitā kosmosa kuģis tiek pamazām izrakts no zemes, tādējādi citplanētiešu ietekme uz vietējiem pilsētiņas iedzīvotājiem arvien pieaug. Saistība ar folkloru norāda, ka apzīmējums Tominokeri simbolizē cilvēces priekšstatus, kas pastāv kolektīvajā atmiņā jau kopš seniem laikiem. Tie ir priekšstati par būtnēm, kas nav ne cilvēki ne dzīvnieki, to eksistence un rašanās nav precīzi izskaidrojama. Tā kā romāns „Tominokeri” ir stāsts par atkarību, šis nosaukums varētu apzīmēt arī negatīvās tieksmes un kaitīgos ieradumus, kas apslēpti cilvēka būtībā jeb iekšējā pasaulē. Romānā „Tominokeri” S. Kings vairākas reizes atkārtojis frāzi, kas stāsta par vārda izcelsmi: „Vakar vēlu naktī, un arī naktī pirms tam, tominokeri, tominokeri klauvē pie manām durvīm. Es gribu iziet laukā, bet nezinu vai drīkstu, jo baidos no tominokeru vīra” (*Late last night and the night before, tommyknockers, tommyknockers knocking on my door. I wanna go out, don't know if I can 'cuz I'm so afraid of the tommyknocker man.*) Šī frāze atgādina bērnu skaitāmpantiņu, kas skaitīts, lai iebiedētu, un to atmiņā atsauc viens no romāna varoņiem – Džeimss Gārdeners. Tas ir piemērs autora bieži izmantotajam paņēmienam pieaugušo bailes sasaistīt ar baiļu pieredzi, kas izjūta bērnībā. Šī frāze simbolizē varoņa spēju noticēt citplanētiešu eksistencei – faktam, kuram daudzi tic tikai bērnībā. Frāzes izmantojums varoni it kā atgriež atpakaļ bērnībā, jo konkrētajā situācijā notiek kas tāds, kam varonis līdz attiecīgajam brīdim nav ticējis.

S. Kinga darbos kā nozīmīgi verbāli simboli minami arī varoņiem dotie vārdi, piemēram, romānā „Uguns aizsācēja” Čārlijas (*Charlie*) vārds veidots no angļu valodas vārda *char*, kas tulkojumā nozīmē degt vai apdegt. Šis varoņa vārds paspilgtina Čārlijas kā varones tēlu un parāda, ka viņa stāstā darbojas kā uguns simbols. Romānā „Kerija” S. Kings galvenajai varonei Kerijai piešķīris uzvārdu Vaita (*White*), kas saistāms ar balto krāsu. Baltā krāsa rietumu pasaules uztverē saistīta ar tīrību un nevainību, tādējādi autors šo tēlu padara šķīstu. Kerijas šķīstību un tīrību sabojā citi romāna varoņi ar savu rīcību.

Šāda uzvārda izvēle palīdz radīt kontrastu epizodēs, kad Kerija nonāk saskarē ar asinīm, tādējādi tiek panākts dramatiskāks iespaids uz lasītāju.

Ierasta S. Kinga darbu iezīme, ir darba ievadā ietvert personisku vēstījumu, kas uzrunā lasītāju, un atklāj informāciju par daiļdarba tapšanu, iedvesmas avotiem un citu nozīmīgu informāciju. Tas rada lasītājā personīgu asociāciju ar autoru, jo tādējādi S. Kings uzrunā savus pastāvīgos lasītājus. Bieži vien rakstnieks ievadā iekļāvis informāciju, kas nozīmīga darba vēstījuma uztverē.

Šajā nodaļā secināts, ka verbālie simboli ir nozīmīgi daiļdarba vēstījuma atklāšanā. Kā verbālus simbolus autors izmantojis darbu nosaukumus, dažādas frāzes un vēstījumus lasītājam, kā arī varoņu vārdus un uzvārdus. Daiļdarba nosaukums skatāms kā simbols, jo ietver sevī darba nozīmi un spēj izraisīt lasītājā konkrētas asociācijas. S. Kinga darbu nosaukumi ir sabiedrībā plaši atpazīstami, viņš bieži izmantojis īsus un konkrētus darbu nosaukumus, lai saglabātu noslēpumainību. Nosaukumi saistīti ar darbos attēloto vidi, tēliem un arī objektiem. S. Kings darbu nosaukumos iekļāvis vārdus ar dubultu nozīmi, reliģiskas atsauces, vārdu savienojumus ar pārnestu nozīmi, izmantojis arī nosaukumus, kuru nozīme sākotnēji lasītājam ir neskaidra un atklājas lasīšanas procesā. Frāžu kā simbolu lietojums palīdz autoram personīgi uzrunāt lasītāju un sniegt papildus informāciju par darba nozīmi. Romānu varoņu vārdu un uzvārdu simbolisks lietojums palīdz sniegt plašāku informāciju par varoņu iezīmēm un būtību. Verbālie simboli ir plaša kategorija, kurā būtu ietverams liels apjoms S. Kinga darbos attēloto simbolu. Šie simboli sniedz ievērojamu ieskatu darbu nozīmes izpratnē un interpretācijā.

NOBEIGUMS

Bakalaura darba mērķis bija pētīt simbolu lietojumu astoņos S. Kinga romānos un veidot to interpretācijas. Šis pētījums tika veikts, analizējot darbos atrodamos simbolus, kas tika panākts balstoties uz citu autoru izteikumiem, S. Kinga personīgajiem uzskatiem par literatūru, kā arī teorētiskajiem materiāliem par šausmu žanru, autora daiļradi un simbolu lietojumu un nozīmi.

Darba galvenais pētnieciskais uzdevums bija parādīt kā simboli atklāj sabiedrībā pastāvošās problēmas un aktualitātes, kā arī cilvēka prāta un uztveres negatīvos aspektus. Apskatot dažādus S. Kinga daiļradē atrodamos simbolus, var secināt, ka tie atspoguļo ievērojamu sabiedrības tendenču un indivīdam piemītošo iezīmju kopumu. S. Kinga darbu simboli atspoguļo sabiedrības aktualitātes, kam bijusi īpaša nozīme attiecīgā vēstures laika posmā, kā arī mūsdienās. Simboli atklāj, ka bieži vien pats cilvēks ir šo problēmu izraisītājs, tādējādi autors parāda arī cilvēka prāta negatīvo jeb tumšo pusi. Pētītie simboli atklāj informāciju arī par pašu autoru un viņa personīgo pieredzi un uzskatiem. S. Kinga kā šausmu žanra pārstāvja radītie simboli pārsvarā atspoguļo negatīvas tendences un aktualitātes, tas saistāms ar šausmu žanra pesimistisko skatījumu uz ikdienas norisēm. S. Kinga daiļradē izmantotie simboli sniedz ieskatu arī šausmu žanrām raksturīgajos simbolos, jo S. Kings sarakstījis ievērojamu daudzumu šausmu žanra darbu un ir viens no plašāk atpazīstamajiem un ietekmīgākajiem šausmu žanra pārstāvjiem mūsdienās.

Kā nākamais uzdevums tika izvirzīts apskatīt simbolus, kas atspoguļoti attiecīgajos autora darbos. Pilnīgi visu simbolu apskatīšana nav iespējama to skaitliskā apjoma dēļ, tāpēc tika apskatīti simboli, kas ir īpaši svarīgi darba vēstījuma atklāšanā. Simboli tika apskatīti balstoties uz šausmu žanram raksturīgām iezīmēm, daiļdarba sižeta analīzi, kā arī uz konkrētā vēstures laika un kultūras iezīmēm, kā arī teorētiskiem materiāliem par simbolu nozīmi. Apskatot simbolus, secināts, ka savā daiļradē S. Kings iekļāvis simbolus, kas, pirmkārt, saistāmi ar baiļu vai cita emocionāla pārdzīvojuma izraisīšanu lasītājā. Otrkārt, šie simboli sniedz informāciju par amerikāņu un rietumu kultūras aktualitātēm un iezīmēm. Attiecīgi simboli norāda uz dažādām tēmām un sabiedrības problēmām, kas bijušas aktuālas gan mūsdienās, gan senatnē.

Nākamie darba uzdevumi bija konstatēt kādi simboli raksturīgi šausmu žanram un ar piemēriem ilustrēt, kādas iezīmes raksturīgas šī žanra simboliem. Tas panākts veidojot

ieskatu šausmu žanra vēsturē un galvenajās iezīmēs. Uz simbolu raksturīgumu šausmu žanram norāda to izmantojuma kvantitāte. Šausmu žanra simbolu galvenā īpašība ir baiļu sajūtas izraisīšana lasītājā, tāpēc autoram svarīgi izvēlēties simbolus, kas spēj izraisīt baiļu sajūtu vai emocionālu pārdzīvojumu. Šausmu žanram raksturīgi simboli, kas saistīti ar tradīcijām un mītisko domāšanu, taču tajā atrodami arī inovatīvi un netradicionāli simboli.

Kā pēdējais uzdevums bija izvirzīts izveidot S. Kinga daiļrades simbolu klasifikāciju. Šī klasifikācija tika veidota iedalot simbolus četrās daļās: varoņu un tēlu simbolos, vides simbolos, kā arī objektu simbolos un verbālajos simbolos. Šī klasifikācija tika veikta balstoties uz darbos atrodamo simbolu kopējām iezīmēm un to nozīmi šausmu žanrā un darba vēstījuma atklāšanā. Šāds klasifikācijas veids sniedz informatīvu ieskatu S. Kinga daiļrades simbolu klāstā un iedalījumā, kā arī palīdz atrast simbolos to kopīgās iezīmes. Šis klasifikācijas veids veiksmīgi izmantojams simbolu apkopšanā un to nozīmes atklāšanā. Šī klasifikācija sniedz iespēju turpināt pētījumu tajā ietverot citos autora darbos atrodamos simbolus, tā atklāj, ka darbu simboli ir savstarpēji saistīti viens ar otru.

Pētīšanas procesa problēma saistāma ar lielo darbos atrodamo simbolu skaitu, tāpēc visu simbolu analīze nav iespējama bakalaura darba apjoma dēļ. Padziļināta simbolu pētīšana sniegtu vēl plašāku ieskatu autora daiļradē kā arī dažādos sabiedrības procesos un aktualitātēs. Darba gaitā iezīmējušies nākotnes svarīgākie virzieni, tāpēc turpmākajos pētījumos ļoti svarīgi būtu izvirzāmi šādi uzdevumi – analizēt un pētīt simbolus arī citos S. Kinga darbos, jo autora daiļrade ir ļoti plaša un jauni darbi joprojām tiek publicēti. Kā nākamais uzdevums izvirzāma turpmāka pievēršanās S. Kinga darbu tulkošanai latviešu valodā, kuru tulkošanas procesu varētu atvieglot, veicināt un pilnveidot pētnieciski materiāli par autora daiļradi. Kā nākamais uzdevums būtu pētāms baiļu emociju un šausmu literatūras nozīme un attīstības tendences Latvijas un ASV kultūrās un to salīdzinājums. Kā pēdējais uzdevums būtu izvirzāma izveidotās klasifikācijas paplašināšana un papildināšana, kas sniegtu padziļinātu ieskatu simbolu lietojumā S. Kinga daiļradē.

KOPSAVILKUMS

1. Simbols ir elements, kuram piemērojams vairāku iezīmju kopums, un, kura nozīme mainās atkarībā no konteksta.

2. Simboli ir svarīgi, jo tie daudz atklāj par cilvēka domāšanas, asociāciju un uztveres principiem. To analizēšana ir nozīmīga dažādu sabiedrībā pastāvošu fenomenu vai iezīmju pētīšanā.

3. Šausmu žanra simbolu galvenais uzdevums ir baiļu vai kāda cita emocionāla pārdzīvojuma izraisīšana lasītājā.

4. Šausmu žanra analizē nozīmīga ir arī baiļu emociju pētīšana jo tās daudz atklāj par cilvēka psiholoģisko attīstību, kā arī par dažādiem psiholoģiskiem faktoriem, kas ietekmē uztveri un uzvedību.

5. Bailes jau kopš agras bērnības palīdz cilvēkam iepazīt apkārtējo pasauli un saprast, kā tajā iekļauties. Bailes var būt gan personiskas, gan kolektīvas, daudzi bailes izraisīši faktori meklējami senā pagātnē un pat cilvēces pirmsākumos.

6. Šausmu literatūra ir fantastiskās literatūras atzars. Šausmu literatūra orientējas uz negatīvo, tās skatījums bieži vien ir pesimistisks un atspoguļo cilvēces un prāta tumšo pusi.

7. Viens no veidiem kā analizēt baiļu emocijas, ir pētīt ar tām saistītos simbolus. Šausmu žanrā izmantotie simboli atklāj nozīmīgu informāciju par sabiedrību un tajā valdošajām aktualitātēm.

8. S. Kings ir nozīmīgs šausmu žanra pārstāvis, jo laikā, kad publicēti viņa svarīgākie darbi, šausmu žanrs kļuvis sabiedrībā arvien populārāks.

9. S. Kings un arī daudzu citu šausmu žanra pārstāvji savos darbos neattēlo tikai biedējošus un nepatīkamus notikumus, tie simbolizē arī ko vairāk, gan cilvēka dabas, gan arī sabiedrības netikumus un problēmas kopumā.

10. Autors daiļradē bieži izmantojis simbolus, kam raksturīgas kopīgas un līdzīgas iezīmes, šīs iezīmes norāda, ka pastāv konkrēti simboli, kas spēj izraisīt baiļu sajūtu lasītājā, uz to norāda kopējo iezīmju kvantitatīvais aspekts.

11. S. Kinga darbos atrodamo simbolu pētīšana saniedz ieskatu šausmu žanrā izmantotajos simbolos kopumā.

12. S. Kinga radītie simboli parāda, ka aiz šausminošajiem stāstiem un notikumiem slēpjas arī kāds dziļāks vēstījums.

13. S. Kinga daiļradē izmantoti simboli, kas izraisa bailes lasītājā, kā arī atklāj nozīmīgu informāciju par konkrētā laika sabiedrību un tās aktualitātēm.

IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Aguirre, Manuel. *The Closed Space: Horror Literature and Western Symbolism*. Manchester: Manchester University Press, 1990.
2. Badley, Linda. *Writing Horror and the Body: The Fiction of Stephen King, Clive Barker, and Anne Rice*. Westport: Greenwood Press, 1996.
3. Bleiler, Richard, editor. *Supernatural Fiction Writers: Contemporary Fantasy and Horror: Volume II*. New York: Charles Scribner's Sons, 2003.
4. Borns, Lails, un Ruso, Nensija. *Psiholoģija: Izturēšanās un tās konteksts*. Rīga: RaKa, 2001.
5. Carroll, Noel. *The Philosophy of Horror: Or, Paradoxes of the Heart*. New York: Routledge, 1990.
6. Clover, Carol J. *Men, Women, and Chain Saws: Gender in the Modern Horror Film*. New Jersey: Princeton University Press, 1992.
7. Csikszentmihalyi, Mihaly and Rochberg-Halton, Eugene. *The Meaning of Things: Domestic Symbols and the Self*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
8. D'Amassa, Don. *The Encyclopedia of Fantasy and Horror Fiction*. New York: Infobase Publishing, 2006.
9. Dripps, Robin. *The First House: Myth, Paradigm, and the Task of Architecture*. London: MIT Press, 1999.
10. Eco, Umberto. 1976. *A Theory of Semiotics*. Bloomington: Indiana University Press, 1976.
11. Gelder, Ken. *The Horror Reader*. London: Routledge, 2000.
12. Hall, James. *Illustrated Dictionary of Symbols in Eastern and Western Art*. London: John Murray, 1994.

13. Jones, Darryl. *Horror: A Thematic History in Fiction and Film*. London: Hodder Arnold, 2002.
14. King, Stephen. *Danse Macabre*. New York: Gallery Books, 1981.
14. King, Stephen. *Firestarter*. London: Futura Publications, 1984.
15. King, Stephen. *From a Buick 8*. London: Hodder & Stoughton, 2011.
16. King, Stephen. *The Green Mile*. London: Orion, 2008.
17. King, Stephen. *On Writing*. New York: Scribner, 2000.
18. King, Stephen. *The Tommyknockers*. Kent: Guild Publishing, 1991.
19. King, Stephen. *Salem's Lot*. London: Hodder & Stoughton, 2011.
20. Kings, Stīvens. *Kerija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2012.
21. Kings, Stīvens. *Mizerija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007.
22. Kings, Stīvens. *Zvēru kapiņi*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003.
23. Kirsznell, Laurie and Mandell, Stephen. *Literature: Reading, Reacting, Writing. 4th ed.* Fort Worth: Harcourt College Publishers, 2001.
24. Lovecraft, Howard Phillips. *Supernatural Horror in Literature*. New York: Dover Publications, 1973.
25. Packer, Sharon and Pennington, Jody, editors. *A History of Evil in Popular Culture: What Hannibal Lecter, Stephen King and Vampires Reveal About America*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2014.
26. Parini, Jay. *American Writers: A Collection of Literary Biographies, Supplement V*. New York: Charles Scribner's Sons, 2000.
27. Russell, Sharon. *Revisiting Stephen King: A Critical Companion*. Westport: Greenwood Press, 2002.

28. Simsone, Bārbala. *Iztēles ģeogrāfija: Mītiskā paradigma 20. gadsimta fantāzijas prozā*. Rīga: LU Akadēmsiakis apgāds, 2010.
29. Simsone, Bārbala. *Bibliskie motīvi šausmu žanra literatūrā. Reliģiski-filozofiski raksti XVII*. LU Filozofijas un socioloģijas institūts: Rīga. 2014. 9.-34. lpp.
30. Strengell, Heidi. *Dissecting Stephen King: From the Gothic to Literary Naturalism*. Madison: The University of Wisconsin Press, 2005.
31. Underwood, Tim and Miller, Chuck, editors. *Bare Bones: Conversations on Terror with Stephen King*. New York: Warner Books, 1988.

ELEKTRONISKIE INFORMĀCIJAS AVOTI

1. <https://durvjupele.wordpress.com/2013/01/18/kurpite-asinis/>

SUMMARY

The theme of this Bachelor paper is – The use of symbols in literary works by Stephen King. This theme is topical, because S. King is one of the most influential horror authors in the world, whose works are still being published and have been translated into various languages, including Latvian. The use of symbols in his works provide information about symbols in horror genre and about modern day society and culture. They also give an insight in the psychological traits of human being and the dark side of the human mind. Eight novels by S. King have been analyzed in this paper in order to interpret the symbols that have been used in the novels. This paper explores symbols that reveal information about various cultural and social developments. The symbols and characteristics of horror genre have also been analyzed in this work. It gives an insight in the development of the horror genre in literature and also of the literary career and influence of S. King. The symbols used in the eight novels have been classified in four groups in order to analyze them and determine their significance. The classification consists of character symbols, environmental symbols, object symbols and verbal symbols. The symbols reveal important information about cultural tendencies, author's personal experiences and various society issues and problems. One of the aims of this paper is to prove that works by S. King and other horror authors can contain a significant meaning, which can be discovered by analyzing particular symbols. The next important aim is to explore the topicality of horror genre in the last decades and the reasons why it has been appealing to wide audiences. The last aim is to find and classify symbols that are commonly used in horror genre and in artwork by S. King and to create and analyze their interpretations.

SAMMANFATTNING

Temat för denna kandidatuppsats är - Användningen av symboler i litterära verk av Stephen King. Detta tema är aktuellt, eftersom S. King är en av de mest inflytelserika skräckförfattare i världen, vars böcker fortfarande publiceras. Hans verk översatts till olika språk, inklusive lettiska. Symboler som har använts i S. Kings verk ger information om symboler i skräckgenren och om det moderna samhället och kultur. De ger också en inblick i de psykologiska egenskaperna hos människor och den mörka sidan av det mänskliga sinnet. Åtta romaner av S. King har analyserats i denna uppsats för att kunna tolka de symbolerna som använts i romanerna. Denna uppsats undersöker symboler som avslöjar information om olika kulturella och sociala utvecklingar. Symbolerna och egenskaperna hos skräckgenren har också analyserats i detta arbete. Uppsatsen ger en inblick i utvecklingen av skräckgenren i litteratur, samt information om litterära karriär och inflytande av S. King. De symbolerna som används i de åtta romanerna har klassificerats i fyra grupper för att kunna analysera dem och avgöra deras betydelse. Klassificeringen består av karaktär symboler, miljö symboler, objekt symboler och verbala symboler. Symbolerna avslöjar viktig information om kulturella tendenser, författarens personliga erfarenheter och olika frågor, samt problem som uppstår i samhället. Ett av syftena med denna uppsats är att bevisa att verk av S. King och andra skräck författare kan innehålla en betydande innebörd, vilket kan upptäckas genom att analysera särskilda symboler. Ett annat viktigt syfte är att utforska aktualitet av skräckgenren under de senaste decennierna, samt undersöka varför denna genre har vädjat en bred publik. Det sista målet är att hitta och klassificera symboler som vanligen används i skräckgenren och S. Kings böcker, samt att skapa och analysera tolkningar av dessa symboler.

Bakalaura darbs

“Simbolu lietojums Stīvena Kinga literārajā daiļradē”

izstrādāts Latvijas Kultūras akadēmijas Starpkultūru komunikācijas un svešvalodu katedrā

Ar savu parakstu apliecinu, ka bakalaura darbs izstrādāts patstāvīgi; izmantojot citu autoru darbos publicētus datus, definējumus un viedokļus, dotas precīzas norādes (atsauces) uz to ieguves avotu; iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Krista Lielauza _____ .____.2015.
Paraksts

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Doc., Dr. Art. Elīna Veinberga _____ .____.2015.
Paraksts

Recenzents: _____
Akadēmiskais amats, grāds, vārds, uzvārds

Darbs iesniegts ____ .____.2015.

Studējošo servisa speciālists : _____
Vārds, uzvārds Paraksts

Darbs aizstāvēts LKA _____ gala pārbaudījumu komisijas sēdē
Bakalaura, maģistra

____ .____.2015. prot. Nr. _____ vērtējums _____

Komisijas sekretārs: _____
Vārds, uzvārds Paraksts